

**UNIVERZA NA PRIMORSKEM
PEDAGOŠKA FAKULTETA**

**MAGISTRSKO DELO
VERONIKA BOTONJIĆ**

KOPER 2018

UNIVERZA NA PRIMORSKEM

PEDAGOŠKA FAKULTETA

Magistrski študijski program druge stopnje

Inkluzivna pedagogika

Magistrsko delo

MNENJA IN STALIŠČA PEDAGOŠKIH DELAVCEV

DO RELIGIOZNE PRIPADNOSTI OTROK V

OSNOVNIH ŠOLAH

Veronika Botonjić

Koper 2018

Mentorica:

prof. dr. Jurka Lepičnik Vodopivec

Somentor: Marko Gavriloski, asist.

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici prof. dr. Jurki Lepičnik Vodopivec za strokovno pomoč in konstruktivne usmeritve pri nastajanju tega magistrskega dela – pri predmetu Partnerstvo s starši in okoljem, je moja ideja za magistrsko delo dobila prvi okvir. Posebna zahvala gre tudi somentorju Marku Gavriloskemu za svetovanje, vso podporo, pomoč in strokovno vodenje skozi kombinirano pedagoško raziskovanje.

Hvala tudi Iris Knežević za lektoriranje in prevajanje, Carmen in Massimilianu Del Balzi ter Branku Klariču za popravke in konstruktivne pripombe v zvezi z Jehovovimi pričami ter Miesje Clarissi Visser za strokovni pregled povzetka v angleščino.

Pri empiričnem delu se zahvaljujem vsem pedagoškim delavcem, da so bili pripravljeni sodelovati v raziskavi, Krščanski verski skupnosti Jehovovih prič in vsem predstavnikom Jehovovih prič, ki so mi pomagali pridobiti potrebne informacije, predvsem pa staršem, ki so sodelovali pri intervjujih.

Nazadnje se zahvaljujem tudi družini in predvsem prijateljem, ki so me podpirali in mi pomagali, ter me spodbujali in motivirali. Sploh pa, da so tokom nastajanja magistrskega dela priskočili na pomoč z inovativnimi predlogi in rešitvami, ko sem to najbolj potrebovala.

In seveda Jana, hvala tudi tebi, da si me priganjala ...

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Veronika Botonjić, študentka magistrskega študijskega programa druge stopnje Inkluzivna pedagogika,

izjavljam,

da je magistrsko delo z naslovom Mnenja in stališča pedagoških delavcev do religiozne pripadnosti otrok v osnovnih šolah

- rezultat lastnega raziskovalnega dela,
- so rezultati korektno navedeni in
- nisem kršila pravic intelektualne lastnine drugih.

Podpis:

V Kopru, dne 27.8.2018

IZVLEČEK

V magistrskem delu obravnavamo stališča pedagoških delavcev do religiozne pripadnosti otrok v osnovnih šolah, na primeru otrok Jehovovih prič. Obravnavamo tudi načela inkluzivnega pristopa glede verske pripadnosti na splošno in predstavimo problematiko, s katero se srečujejo Jehovove priče v javnem šolskem sistemu. Predstavljena so tudi gledišča staršev Jehovovih prič v zvezi z izobraževanjem njihovih otrok, ki so bili v letu 2017/2018 vključeni v javne osnovne šole po Sloveniji.

V teoretičnem delu smo pregledali pojem inkluzije od samega nastanka pa vse do uporabe inkluzivnih načel v šolskem prostoru, opredelili teoretična izhodišča in pregledali komunikacijo med pedagoškimi delavci in starši ter njeno pomembnost.

Osredotočili smo se tudi na prisotnost religije v šolskem okolju, kako je z religijo prepletena kulturna dediščina našega okolja ter kako se to izraža na prisotnosti praznikov v šoli in kaj to pomeni za otroke Jehovovih prič.

V empiričnem delu smo s kvantitativno raziskavo (N=64) ugotavljali, kakšna so mnenja in stališča pedagoških delavcev glede a) inkluzije na splošno, b) inkluzije otrok Jehovovih prič, c) njihove lastne usposobljenosti za delo z otroci Prič, č) sodelovanja pri določenih običajih, d) religijskih in kulturnih običajev in e) sodelovanja s starši, ki so Jehovove.

V kvalitativnem delu raziskave smo intervjuvali 20 staršev, Jehovovih prič in proučili njihove izkušnje sodelovanja s šolo, ki jo obiskuje njihov otrok.

Raziskava je pokazala, da so pedagoški delavci naklonjeni inkluziji otrok Jehovovih prič, da pa so inkluziji na splošno naklonjeni bolj pedagoški delavci, stari manj kot 45 let. Prav tako smo ugotovili, da so pedagoški delavci mnenja, da je za uresničevanje temeljnih ciljev inkluzije potrebno tudi dobro sodelovanje s starši. Starši so poročali, da bi po njihovem mnenju bilo za uresničevanje temeljnih ciljev inkluzije potrebno odpraviti obhajanje religijskih praznikov in običajev iz šole. Opisali so izkušnje svojih otrok v šoli in predlagali, kako bi lahko boljše sodelovali s pedagoškimi delavci.

Ključne besede: inkluzija, religija, šola, Jehovove priče, otroci, pedagoški delavci, starši.

ABSTRACT

The Master's thesis entitled *Opinions and Attitudes of Special Needs Workers Towards the Religious Affiliation of Children in Elementary Schools*, examines the views of special needs workers towards this religious affiliation of children in elementary schools. It also deals with the principles of an inclusive approach to the religious public school system as well as presents the views of parents of Jehovah's Witnesses regarding the education of their children who were included in public primary schools in Slovenia in 2017/18.

In the theoretical part, we examined what inclusion is from the very beginning to the application of inclusive principles in the school space by defining the theoretical starting points and examining the communication between special needs workers and parents and its importance. We also focused on the presence of religion in the school environment, how is religion intertwined with the cultural heritage of our environment and how it is reflected in the presence of holidays in school and what it means for the children of Jehovah's Witnesses.

In the empirical part, we quantitatively surveyed (N = 64) the opinions and attitudes of the special needs workers regarding a) inclusion in general, b) inclusion of the children of Jehovah's Witnesses, c) their own skills for working with children of Witnesses, d) participation in certain customs, d) religious and cultural customs, and e) cooperating with the parents who are Jehovah's Witnesses. In the qualitative part of the study, we interviewed 20 parents, Jehovah's Witnesses, and studied their experience of working with a school attended by their child.

The research showed that educators are inclined to use inclusion of the children of Jehovah's Witnesses but that inclusion is generally more favorable to special needs workers less than 45 years of age. We also found that educators believe that good cooperation with parents is necessary in order to achieve the basic goals of inclusion. Parents reported that in their view it would be necessary to eliminate the distribution of religious holidays and customs from the school in order to achieve the basic goals of inclusion. They described the experiences of their children at school and suggested how they could work better with special needs workers.

Key words: inclusion, religion, school, Jehovah's Witnesses, children, special needs workers, parents.

KAZALO

1 UVOD.....	1
2 TEORETIČNI DEL.....	3
2.1. Od integracije do inkluzije	3
2.2 Nastanek in utemeljitev inkluzije	5
2.2.1 Prednosti in koristi inkluzije	7
2.2.2 Širša definicija inkluzije	7
2.3 Načela inkluzivnega pristopa v osnovnih šolah	9
2.4 Ovire za uresničevanje inkluzije	9
2.5 Pomen sodelovanja med starši in pedagoškimi delavci.....	11
2.5.1 Vključevanje staršev	11
2.5.2 Komunikacija med starši in pedagoškimi delavci.....	12
3 RELIGIJA IN KULTURNA DEDIŠČINA V OSNOVNIH ŠOLAH	16
3.1. Prazniki v šolskem okolju	16
3.2 Krščanska verska skupnost Jehovove priče.....	19
3.2.1 Jehovove priče in izobraževanje	20
3.2.2 Jehovove priče in prazniki.....	21
3.2.3 Izvor praznikov.....	21
4 SKLEPNE UGOTOVITVE TEORETIČNEGA DELA	24
5 EMPIRIČNI DEL.....	26
5.1. Problem, namen in cilji	26
5.2. Kvantitativni del raziskave.....	27
5.2.1 Raziskovalne hipoteze	27
5.2.2 Metodologija	27
5.2.2.1 Raziskovalne metode.....	27
5.2.2.2 Raziskovalni vzorec	27
5.2.2.3 Pripomočki	28
5.2.2.4. Merske značilnosti instrumenta	28

5.2.2.5 Tehnike in postopek zbiranja podatkov	29
5.2.2.6 Postopek obdelave podatkov	29
5.2.3 Rezultati in razprava	29
5.2.3.1 Stališča pedagoških delavcev do inkluzije.....	30
5.2.3.2 Stališča pedagoških delavcev do sodelovanja s starši	34
5.3. Kvalitativni del raziskave	36
5.3.1 Raziskovalna vprašanja	36
5.3.2 Metodologija	36
5.3.2.1 Raziskovalne metode.....	36
5.3.2.2 Vključeni v raziskavo.....	36
5.3.2.3 Opis Pripomočkov	37
5.3.2.4 Opis postopka zbiranja podatkov	37
5.3.2.5 Opis postopka obdelave podatkov	37
5.3.3 Rezultati in interpretacija.....	38
5.3.3.1 Uresničevanje temeljnih ciljev inkluzije.....	38
5.3.3.2 Izkušnje Jehovovih prič s pedagoškimi delavci osnovnih šol	40
5.3.3.3 Izpostavljanje zaradi verskega prepričanja.....	41
5.3.3.4 Vidik staršev glede boljšega sodelovanja	41
6 SKLEPNE UGOTOVITVE	44
7 LITERATURA IN VIRI	47
8 PRILOGE	51

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Šolski koledar za leto 2017/2018	16
Preglednica 2: Inkluzija otrok Jehovovih prič	31
Preglednica 3: Stališča pedagoških delavcev, starih 45 let ali manj, do inkluzije	32
Preglednica 4: Stališča pedagoških delavcev, starejših od 45 let, do inkluzije	32
Preglednica 5: Odvisnost inkluzije od sodelovanja med pedagoškimi delavci in starši, Jehovovimi pričami.....	35

KAZALO SLIK

Slika 1: Razumevanje procesa inkluzije.....	6
Slika 2: Neskladnost verbalne in neverbalne komunikacije.....	15

1 UVOD

V preteklosti je bilo ločevanje integracije in inkluzije zelo slabo. So pa strokovnjaki enotnega mnenja, da je inkluzija nastala iz integracije in se povzpela na višjo raven glede enakopravnosti učencev (Opara, 2015). Posledično se zaradi teh sprememb srečamo s pojmom inkluzije kot zagotavljanje pogojev za uspešnost in vključenost vseh otrok (Hozjan in Strle, 2012). Pri integraciji je posameznik tisti, ki se vključi in poskuša prilagoditi potrebam okolja, pri inkluziji pa okolje pride naproti, kar pomeni, da se tudi okolje prilagodi potrebi posameznika (Vršnik, 2003, v Hozjan in Strle, 2012). Inkluzijo lahko definiramo v ožjem in širšem pomenu. Pri ožji definiciji inkluzije gre za inkluzijo otrok oziroma oseb s posebnimi potrebami, medtem ko je pri širši definiciji inkluzije potrebno zagotavljanje enakih možnosti za vse otroke oziroma osebe (prav tam). Šola je prostor, ki mora zagotoviti spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter omogočati optimalen razvoj vsem otrokom, ki so bodisi različnih socialno–kulturnih okolij, narodnosti, etičnih skupin, veroizpovedi ipd. (Bela knjiga, 2011).

Umeščanje veroizpovedi v inkluzivni pristop na področju javnega izobraževanja je mogoče neznatno ali pa trenutno manj osvetljen vidik inkluzije. Vendar pa zaradi verske raznolikosti, ki je bistveno bolj pisana kot v preteklosti, postaja vedno bolj pomemben. Inkluzija si namreč prizadeva spodbujati polno sodelovanje vseh in širiti dostop do izobraževanja vsem učencem, še posebej pa tistim, ki so bolj ranljivi ali pa drugačni (Demšar Pečak, 2000). Ena izmed verskih skupin, katere pripadniki so zaradi svoje veroizpovedi drugačni, so tudi Jehovove priče, ki so prisotne v našem okolju. Zato smo skozi inkluzijo raziskovali, kakšen odnos imajo do otrok Jehovovih prič v javnem šolskem sistemu pedagoški delavci, ki so z njimi v stiku. V preteklosti je bila ta verska skupina preganjana in ponekod še zmeraj je.

V Rusiji je spomladi potekala odmevna sodna obravnava, ki je bila s strani medijev spremljana po celem svetu. Rusko vrhovno sodišče je namreč 17. julija 2017 potrdilo svojo predhodno razsodbo, s katero je bila dejavnost Krščanske verske skupnosti Jehovovih prič v Rusiji kriminalizirana, pripadniki skupnosti pa označeni za ekstremiste. In to kljub temu, da je Evropsko sodišče za človekove pravice že leta 2010 odločilo, da je s takšnim ukrepom kršena pravica do svobode veroizpovedi in združevanja. Kmalu so mediji v različnih svetovnih časopisih začeli poročati o zatiranju te skupnosti. Spletni časopis USA Today je 1. junija 2017 (Markoe, 2017) poročal, da je učiteljica javno ponižala učenki, z izgovorom, da so Jehovove priče sedaj označeni za ekstremiste. New York Times je 16. julija 2018 (Higgins, 2018) poročal, da so Jehovove priče, ki zavračajo

kakršno koli nasilje, glede na razsodbo ruskega vrhovnega sodišča, umeščeni v isto kategorijo ekstremizma kot Islamska država

V Sloveniji Krščanska verska skupnost Jehovovih prič ni sodno preganjana in ima po Ustavi Republike Slovenije zagotovljeno versko svobodo. In to velja tudi za šolski prostor. Po Beli knjigi (2011) je šola prostor različnih, socialno – kulturnih okolij, narodnosti, etničnih skupin, veroizpovedi itd. V šolskem sistemu so vzgoja, vrednote in znanje v praksi povezani in prepleteni, zato je za uspeh nujno potrebno, da se sledi spremembam, ki se pojavljajo v družbi (Hozjan in Strle, 2012). Ravno zaradi tovrstnih sprememb se srečamo s pojmom inkluzija, ki je na kratko definirana kot zagotavljanje pogojev za vključenost in uspešnost vseh udeležencev (prav tam).

Predstavniki Krščanske verske skupnosti v Sloveniji javno ne poročajo o primerih, kjer bi bile kakor koli kršene pravice otroka Jehovovih prič, kar pa ne moremo reči na primer za Rusijo, kjer so le-te kršene v polni meri, ali pa za odmeven sodni primer v Nemčiji, iz leta 2017, kjer so pravice skoraj bile kršene (Rusko vrhovno sodišče razsodilo proti Jehovovim pričam in Nemška sodišča zborovanjem Jehovovih prič priznala status verskih praznikov).

Glede na situacijo v tujini nas zanima, kako se s tovrstnimi situacijami spoprijemajo pedagoški delavci v Sloveniji in predvsem, kakšno je njihovo stališče otrok Jehovovih prič, predvsem kadar pride do različnih mnenj. Slovenska kultura je namreč bogata s šegami in običaji, ki so posledično pogosto tematika za marsikatero šolsko dejavnost, ustvarjanje ali pa kulturno prireditev. Znano je, da so Jehovovim pričam določeni običaji sporni ravno zaradi njihovega verskega prepričanja

V magistrskem delu smo raziskali mnenja in stališča pedagoških delavcev do otrok Jehovovih prič v slovenskem vzgojno-izobraževalnem sistemu. Pridobili smo tudi mnenja in stališča tistih pedagoških delavcev, ki so imeli z otroki Prič kontakt v šolskem letu 2017/2018 ali pa vsaj v zadnjih petih letih. Skozi raziskavo pa smo želeli pridobiti tudi mnenja in izkušnje staršev – Jehovovih prič o odnosu pedagoških delavcev do njih samih in njihovih otrok.

2 TEORETIČNI DEL

2.1. Od integracije do inkluzije

Integracija ima izvor v latinskem jeziku in pomeni združevanje v celoto oziroma doseganje celovitosti v smislu obnove ali prenove celote (SSKJ, 1994), pomeni pa tudi status enakovrednega članstva v skupini (Demšar Pečak, 2003).

Integracija je definirana kot izobraževanje otroka s posebnimi potrebami v redni osnovni šoli. Osredotoča se na sistemsko raven, ne dotakne pa se načina dela med učitelji in učenci v razredu. Integracija je model, kjer se od otroka zahteva, da se povsem prilagodi programu, kulturi in okolju, kamor vstopa. Je prva oblika izobraževanja, ki vključuje otroke s posebnimi potrebami v javni vzgojno-izobraževalni prostor (Lesar, 2007).

V preteklosti je skrb za ljudi s posebnimi potrebami potekala predvsem kot oblika individualnega varstva, v krogu družine. Izobraževanja ni bilo ali pa je bilo minimalno. Veliko teh otrok ni preživelo, ker so imeli zdravstvene težave. Včasih so takšne otroke poslali v posebno ustanovo, saj so bili za družino pogosto precejšnje breme in niso vedeli kaj početi z njimi, včasih pa so jih zavodi družinam vzeli že ob rojstvu (Kavkler, Clement Morrison, Košak Babuder, Pulec Lah in Stephen, 2008). Leta 1800 pa je francoski zdravnik Itard razvil tehniko za poskus vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami. Njegovi sledilci so to metodo ponesli v Združene države ter začeli načrtno raziskovati značilnosti ljudi s posebnimi potrebami. Tako so leta 1830 ustanovili prve šole za slepe in gluhe, ki so z alternativnimi metodami komuniciranja izobraževale otroke s posebnimi potrebami. Te ustanove so bile pogosto kar več sto kilometrov oddaljene od domov otrok (Daniels in Stafford, 2003). Kmalu zatem je Vigotski opisal vidik družbene osamitve ljudi s posebnimi potrebami. Menil je, da se jih s socialno osamitvijo potiska v drugo vrsto posebnih potreb, saj so bili zunaj družinskega in prijateljskega okolja. Posledično so bili še bolj prizadeti, saj niso bile zadovoljene njihove osnovne socialne potrebe (Vigotski, 1978, v Daniels in Stafford, 2003). Po drugi strani pa so si tudi starši svoje otroke želeli obdržati pri sebi, zato se je po Evropi, Združenih državah Amerike in Kanadi, povečevalo število staršev, ki so svoje otroke s posebnimi potrebami začeli vključevati v običajne oddelke lokalnih šol. Leta 1972 se je v ZDA začel poseben projekt Head Start, ki si je prizadeval za celovit program vzgoje. Head Start je v svoje običajne šolske programe vključil tudi otroke s posebnimi potrebami. Tako je ta projekt postal prvi vzorčni model pomoči otrokom s posebnimi potrebami in njihovim družinam (Daniels in Stafford, 2003).

V Evropi pa je bila v drugi polovici prejšnjega stoletja Danska tista, ki se je prva lotila spreminjanja vzgojno-izobraževalnega sistema za osebe z razvojnimi motnjami. V praksi je to pomenilo, da so začeli posamezne otroke selektivno vključevati v redne vrtnice in šole. Med najvplivnejšimi inovatorji in razširjevalci integracije je bil v takratnem času tudi švicarski strokovnjak Heberlinn (Opara, 2015). Prizadeval si je za vključevanje otrok z učnimi težavami v redne šole, vendar ob tem opozarjal, da je fizična integracija premalo, in da bi bilo potrebno za uspešno vključitev takšnega otroka ustrezno pripraviti in usposobiti učitelje (prav tam).

Ideja o integraciji se je v Sloveniji začela kazati okoli leta 1975, ko se je začel izražati dvom o nujnosti vključevanja razvojno motenih v sistem posebnega šolstva. Trendi v tej smeri so se nadaljevali, saj je vse več staršev izražalo željo, da naj njihov otrok ne hodi v posebno šolo oziroma zavod. Distanca med posebno in redno šolo se je začela zmanjševati, a redne šole še niso čutile odgovornosti do teh otrok. Še zmeraj je veljalo neko splošno prepričanje, da so redne šole odgovorne za "normalne" otroke, posebne šole pa za "prizadete" otroke. Veljal je rek: "Vstopi, če se lahko prilagodiš." V 80. in 90. letih prejšnjega stoletja, sta postmodernistična filozofija in etika začeli utemeljevati nove vrednote in posledično je segregirani šolski sistem postajal neustrezen. Predvsem pa so bile trden temelj za spreminjanje novih etičnih vrednot: človekove pravice, antidiskriminatornost, enake možnosti in pa pravičnost. Posledično je to vodilo v razmišljanje o pomembnosti vzgoje in izobraževanja in da se pri tem ne bi smelo delati razlik. Pokazalo se je tudi, da za uspešno vključevanje otrok s posebnimi potrebami ni dovolj le fizična vključitev v javno šolstvo, niti ne more biti izpeljana zgolj na ravni modelov, metod in oblik dela, ampak se je pokazalo, da mora biti predvsem zagotovljen optimalni razvoj otroka, ustrežna učna, vzgojno-izobraževalna klima in odnosi, ki izključujejo kakršno koli obliko stigmatizacije (Resman, 2003). Tukaj se bližamo inkluziji, ki je zastavljena kot oblika izobraževanja, kjer se okolje prilagaja potrebam posameznika (Vršnik, 2003, v Hozjan in Strle, 2012). »Inkluzivna pedagogika stoji nasproti modelu, ki vidi prednosti v homogeniziranju učnih skupin« (Opara, 2015, str. 11).

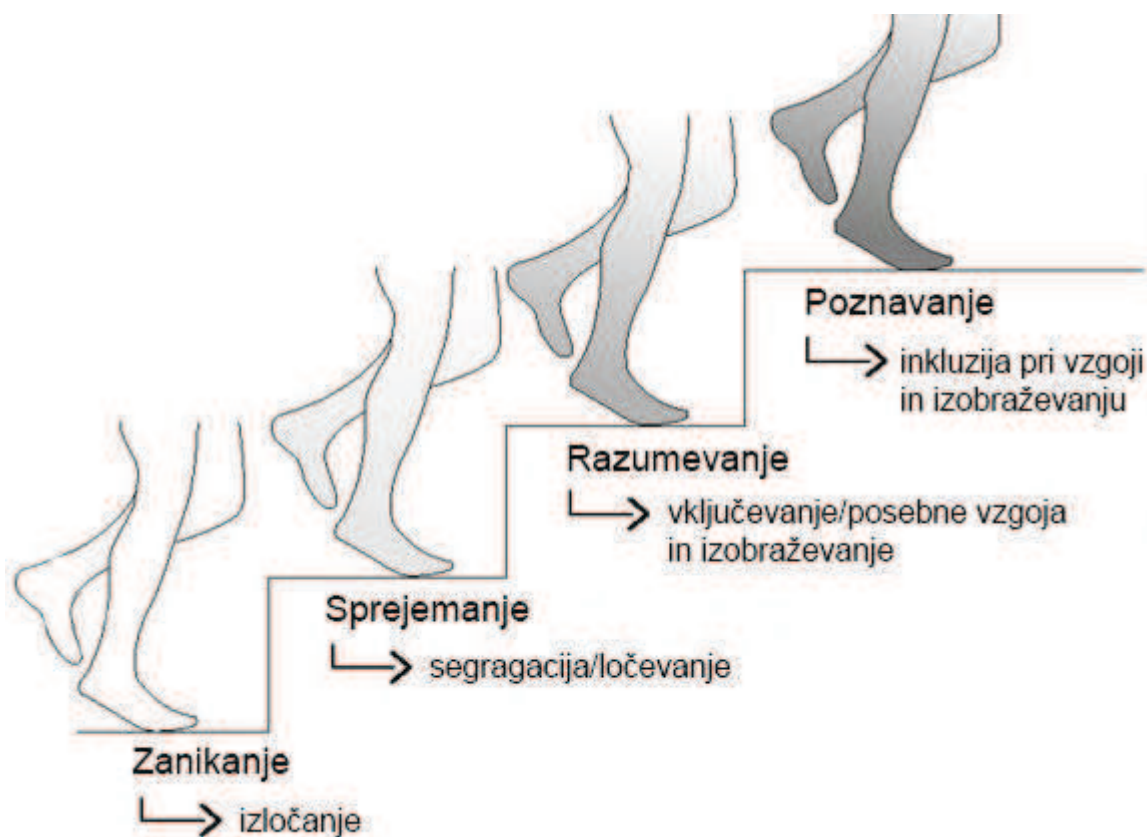
Dolgo časa se je integracijo in inkluzijo slabo ločevalo, vendar velja enotno mnenje, da se je inkluzija rodila iz integracije in dosegla višjo raven, predvsem kar se tiče enakopravnosti učencev (Opara, 2015). Ravno zaradi sprememb, ki jim je bilo potrebno slediti, se srečamo s pojmom inkluzija, ki je definirana kot zagotavljanje pogojev za vključenost in uspešnost vseh otrok (Hozjan in Strle, 2012). Skidmore (2004) navaja, da se o inkluziji veliko govori, vendar da bi se morali bolj zavedali njenega pomena. Ko gre za integracijo, je zgolj posameznik tisti, ki se vključi in poskuša asimilirati glede na potrebe okolja, pri inkluziji pa mu pride okolje naproti, kar pomeni, da se tudi okolje

prilagodi potrebi posameznika (Vršnik, 2003, v Hozjan in Strle, 2012). Integracija in inkluzija sta povezana procesa. Bistveno je, da ne poudarjamo primanjkljajev, ampak da iščemo možnost, kako posamezniku kar najbolje omogočiti občutek sprejetosti s strani strokovnih delavcev in vrstnikov, in mu predvsem omogočiti uspešno vključitev v reden oddelek (Medveš, 2003, v Korče in Zgonc, 2015).

2.2 Nastanek in utemeljitev inkluzije

Izraz inkluzija je bil prvič uporabljen leta 1988 v Severni Ameriki, pri razpravi glede segregiranega šolanja. Pojem je bil definiran kot proces nameščanja otrok, ki imajo učne težave ali pa so invalidi. Sam koncept izhaja in temeljni človekovih pravic: pravičnost, enake možnosti za vse. Značilno je sprejemanje multikulturalnosti. Inkluzija se je močno razširila v devetdesetih letih (Thomas, Walker in Webb, 2005). Ideja inkluzije se je rodila kot nadgradnja integracije, vendar na novih temeljih. Vsak otrok je unikat in znotraj šole je to potrebno sprejeti, razumeti in se v teh okvirih prilagajati. Šola mora biti pravična, saj je le to pot k odličnosti (Opara, 2015). Inkluzija se poleg zakonov in človekovih pravic, morale in etike, dotika tudi same stroke, vzgojno-izobraževalnega procesa (Resman, 2003, v Korče in Zgonc, 2015).

Inkluzija je utemeljena z naslednjimi argumenti: 1) edukacijska utemeljitev, ki razvija ustrezno pot in korist za vse individualno različne, 2) socialna utemeljitev, ki razvija stališča o različnosti in nediskriminatornosti ter 3) ekonomska utemeljitev, ki teži k ustanavljanju kompletnega sistema različnih šol, specializiranih po vrsti motenj. Definirana je kot proces učenja kako živeti z različnostjo in kako učiti o različnosti, ukvarja se z identifikacijo in odstranjevanjem ovir, prisotnostjo, participacijo in napredovanjem vseh učencev (Opara, 2015). Inkluzija vključuje poudarke tudi na skupinah otrok, ki bi lahko pomenili tveganje za marginalizacijo, izključevanje ali neuspešnost (Guidelines for Inclusion, 2005, v Opara, 2015). Pri definicijah inkluzije obstajajo razlike, ki pa pravzaprav niso bistvene. Razlike so prisotne med definicijami posameznih strokovnjakov, ne pa v mednarodnih dokumentih, ki usmerjajo v inkluzijo (Opara, 2015).

Slika 1: Razumevanje procesa inkluzije (Guidelines for Inclusion, 2005, v Opara, 2015)

Na Sliki 1 so prikazani koraki od izločanja k vključevanju (Opara, 2015):

- Izločanje: ločevanje po izobraževalnih zmožnostih in nezmožnostih.
- Segregacija: izločanje in koncentracija po sposobnostih in lastnostih.
- Integracija: vključevanje prej ločenih.
- Inkluzija: vsi skupaj, združevanje po individualnih potrebah.

Pri inkluziji je bistvenega pomena tudi to, da se okolje ne samo prilagaja otroku, ampak se mu prilagaja v tej meri, da eliminira moteče dejavnike, ki bi otroku onemogočale optimalen razvoj njegovih potencialov (Kavkler, 2003, v Korče in Zgonc, 2015). Izobraževalno okolje stremi k temu da bi otroka vključili, mu zagotovili izobraževanje v skladu z njegovimi potrebami, zmožnostmi in hkrati tudi posebnostmi (Resman, 2003, v Korče in Zgonc, 2015).

2.2.1 Prednosti in koristi inkluzije

V inkluzivnem okolju lahko otroci s posebnimi potrebami razvijejo določene odnose preko individualnih izkušenj, tako kakor večina ostalih otrok. Pomaga jim tudi razviti in oblikovati prijateljske in pozitivne socialne odnose (Snell Vogtle, 1996, v Daniels in Stafford, 2003). Z inkluzijo pa veliko pridobijo tudi vrstniki brez posebnih potreb, saj se naučijo razvijati razumevanje za težave otrok s posebnimi potrebami, postanejo bolj občutljivi za potrebe drugih in bolj dovezetni za razlike (Daniels in Stafford, 2003). Učenci brez posebnih potreb, ki so se izobraževali v inkluzivnih oddelkih, so glede na raziskave izboljšali odnose do ljudi, ki so drugačni oziroma imajo posebne potrebe (Staub in Peck, 1995, v Daniels in Stafford, 2003).

Inkluzivna šola ima veliko koristi tudi za družine. Starši imajo otroka s posebnimi potrebami ob sebi, a hkrati niso tako obremenjeni s skrbjo zanj in lahko opravljajo tudi svoje delo v skupnosti. Sodelujejo lahko v procesu vzgoje in izobraževanja otroka v tolikšni meri, da se otroci ne počutijo same ali osamljene. Starši pridobijo tudi koristne izkušnje pri delu z osebami s posebnimi potrebami, da so lahko potem otrokov usposobljeni skrbnik vse življenje. Ob tem pa starši otroka s posebnimi potrebami razvijajo tudi sodelovanje z ostalimi starši. Le ti se ob priliki tudi zelo hitro pridružijo družbenim aktivnostim, ki so namenjene družinam otrok s posebnimi potrebami (Daniels in Stafford, 2003).

Izkušnje, ki jih dobijo učitelji v inkluzivnih oddelkih jim omogočajo, da lahko potrebno pomoč na posameznih področjih predvidijo že vnaprej. Delo z otroki s posebnimi potrebami jim tudi pomaga, da cenijo in prepoznava vrednost posameznih učnih stilov, da zaznavajo otrokova močna področja ter specifične učne potrebe vseh otrok.

Otroci s posebnimi potrebami so lahko zelo produktiven del skupnosti, sploh če lahko s pridobljeno izobrazbo kasneje nadaljujejo šolanje na višjih stopnjah ter so uspešni v življenju in pri delu (prav tam).

2.2.2 Širša definicija inkluzije

Pri inkluziji razlikujemo med ožjim in širšim pojmovanjem inkluzije. Ožja definicija inkluzije se nanaša na inkluzijo otrok, oziroma oseb s posebnimi potrebami, medtem ko širša definicija inkluzije pravi, da je potrebno zagotavljanje enakih možnosti za vse otroke, oziroma osebe (Vršnik, 2003, v Hozjan in Strle, 2012). Prizadeva si širiti dostop

do izobraževanja vsem, spodbuja polno sodelovanje vseh učencev, še posebej tistih, ki so bolj ranljivi, da razvijejo svoj potencial.

Inkluzija mora zajemati vse učence in vključevati širši krog, ne zgolj tiste, ki so identificirani kot učenci s posebnimi potrebami. Zajemati mora tudi tiste, ki so v nevarnosti, da bi lahko bili izključeni iz izobraževalnih možnosti, in bili posledično šolsko neuspešni. To pomeni, da so vsi učenci vključeni v zanje smiselne dejavnosti (Demšar Pečak, 2000).

V izobraževanju je pri inkluziji za širjenje sodelovanja bistveno spodbujanje pozitivnih stališč, predvsem stališča staršev in pedagoških delavcev do izobraževanja učencev z različnimi potrebami. Ta stališča pa se večinoma oblikujejo na osnovi osebnih izkušenj. Zato je potrebno vsem pedagoškim delavcem zagotoviti takšno usposabljanje, da se bodo čutili kompetentne prevzeti odgovornost za vse učence, ne glede na njihove potrebe. Zavedati se morajo, da učinkoviti pristopi poučevanja temeljijo na zastavljenih ciljih, alternativah pri učenju, fleksibilnosti in jasnih povratnih informacijah (prav tam).

Pri odločanju o izobraževalnih možnostih je poleg staršev dobro spodbujati tudi učence in jih v samo odločanje vključevati. Smiselno je, da učenec sam določa, beleži in preverja svoje cilje, v sodelovanju z učitelji in družino. Na tak način se mu pomaga razviti strukturiran način samostojnega učenja, tako da sam prevzema nadzor nad njim. Tak pristop k učenju, katerega cilj je zadovoljiti potrebe vseh učencev brez razvrščanja, je inkluzivni pristop, zahteva pa izobraževalne strategije in pristope, ki so koristni za vse učence (prav tam).

Inkluzivna šola stremi k iskanju poti za boljše reševanje vzgojno-izobraževalnih problemov, ki izhajajo iz drugačnosti otrok. V to skupino razvrščamo: otroke s posebnimi potrebami (v skladu z zakonodajo), otroke s specifičnimi učnimi težavami, otroke s težavami v socialni integraciji, otroke, ki izhajajo iz socialno depriviligiranih okolij, ter otroke priseljencev, beguncev in manjšin. Inkluzija kot celota pomeni samo spremembo šolskega sistema, ki naj se prilagaja vsakemu posameznemu učencu. Lahko se kaže kot sprememba kurikulumu, pouka, sprememba interakcije med učenci ali kar sprememba kulture. Inkluzija je tako sintezni pojem, saj kot povezovanje in vključenost zajema notranjo in fleksibilno diferenciacijo, individualizacijo in integracijo (Hozjan in Strle, 2012).

Vzgoja, sploh v šolstvu, je ena izmed bistvenih stvari, ki vzgojno-izobraževalnemu sistemu ne sme spodleteti. Prenaša namreč skupne vrednote, norme, navade in prepričanja, na mlajše generacije, poleg tega pa so ustrezna vzgojna ravnanja ter odnos učiteljev do otrok, pogoj uspešnega poučevanja in prenašanja znanja. V šolskem

sistemu so vzgoja, vrednote in znanje v praksi povezani in prepleteni in za uspeh je nujno potrebno, da sledijo spremembam, ki se pojavljajo v družbi (prav tam).

2.3 Načela inkluzivnega pristopa v osnovnih šolah

Inkluzivni pristop terja spremembo družbenih stališč, odnosov in sprememb v družbi. Je dolgotrajen in zahteven proces. Usmerjen je v odkrivanje močnih področij pri posamezniku, odkrivanje in razvijanje njegovih interesov, ter razvijanje sodelovanja med družinskim in širšim okoljem (Kavkler idr., 2008).

Za učinkovito učenje v inkluzivnem okolju morajo učitelji imeti ustrezne vrednote, stališča, veščine, sposobnosti, znanja in razumevanja. Za tako delo jih je potrebno pripraviti že v okviru osnovnega izobraževanja, v nadaljevanju pa jim omogočati dostop do nadaljnjega izobraževanja ob delu. Usposabljanje za inkluzijo pomeni usvajanje znanja in veščin za (Demšar Pečak, 2000):

- Prepoznavanje različnih potreb in nudenje pomoči pri individualnem učenju v razredu,
- Sodelovanje s starši in družinami,
- Timsko delo in sodelovanje z drugimi učitelji znotraj šole in izven nje.

Sistemi usposabljanja morajo poleg usposabljanja vseh učiteljev za inkluzijo nuditi tudi možnosti za usposabljanje specializiranih učiteljev, skupno usposabljanje strokovnjakov iz različnih pedagoških področij in usposabljanje voditeljev izobraževalnih organizacij (prav tam).

Da je inkluzivni pristop v družbi uspešen in sprejemljiv, je potrebno sodelovanje v celoti: od širšega okolja, šole, vrstnikov, do posameznika. In to sodelovanje se medsebojno prepleta. Posledica je učinkovit sistem, ki omogoča vključevanje oseb z različnimi potrebami. Hitrost napredka takšnega dela je odvisna od samih otrokovih sposobnosti in truda, ki ga vlaga, od stališč učiteljev in njihovih sposobnosti organizacije pouka, dela, podpore in sodelovanja s starši in širšim okoljem (Kavkler idr., 2008).

2.4 Ovire za uresničevanje inkluzije

Pri uresničevanju inkluzije v praksi se srečujemo tudi z ovirami. Dejstvo je, da uresničevanje inkluzije v praksi terja korenite spremembe, ne samo na zunaj, ampak se tukaj dotikamo sprememb stališč in družbenih norm (Kavkler idr., 2008).

Najpogostejša ovira je glede na Special Needs Education in Europe (2003, v Kavkler idr., 2008): premajhna ekonomičnost izrabljenih finančnih virov. Vendar finančne zmožnosti države v slovenskem šolskem sistemu niso tako majhne, kajti številni strokovni in materialni viri za učence, ki imajo učne težave, pa tudi za nadarjene učence, že obstajajo (Kavkler idr., 2008).

Ena izmed pomembnih ovir je tudi preslabo razvito inkluzivno gibanje v naši družbi (Special Needs Education in Europe, 2003, v Kavkler idr., 2008). Čeprav je Zakon o osnovni šoli možnost inkluzije uzakonil leta 1996, se spremembe na tem področju uvajajo zelo, zelo počasi (Kavkler idr., 2008). Pedagoške delavce je strah pred spremembami: učitelji rednih šol se bojijo, da so premalo usposobljeni, učitelji na posebnih šolah pa se bojijo, da bi ostali brez službe ali pa da bi morali močno spremeniti svoj način dela. Pedagoške delavce rednih šol je strah, saj menijo, da nimajo dovolj znanja in da so njihove strategije za delo z otroki s posebnimi potrebami pomanjkljive. Poleg tega pa se srečujejo še s pomanjkanjem tehničnih in učnih pripomočkov za tovrstno delo (prav tam).

V našem sistemu je slabost tudi to, da se pretirano pozornost posveča samemu dosežku, ne pa tudi trudu in delu na poti do dosežka, ki sta bila vanj vložena (prav tam).

Razvoj inkluzije zavira tudi obsežen sistem specialnih ustanov (Special Needs Education in Europe, 2003, v Kavkler idr., 2008). Vse specialne ustanove imajo specialno osebje, ki je specializirano za svojo stroko. Posledično se čutijo nekompetentne za kaj drugega ali pa jih je strah, da bi bilo potrebno korenito spremeniti dosednji način dela (Kavkler idr., 2008).

Poleg že do sedaj omenjenih ovir so tukaj še arhitekturne ovire: Mnoge šole nimajo ustreznega dostopa, dvigala ali prilagojenega prevoza za posebne potrebe. Ovire za inkluzijo se pa pojavljajo tudi na globalni ravni, saj vrednote današnjega sveta niso solidarnost, strpnost in socialnost, ampak so v ospredju ekonomske vrednote: produktivnost, učinkovitost in konkurenca, ki pa zavirajo razvoj inkluzije (Korče in Zgonc, 2015).

Kavkler (2008, v Krajnc, 2011) kot ovire za inkluzivno vzgojo in izobraževanje navaja še:

- Organizacijske ovire: kar se nanaša na način poučevanja, na načrtovanje sestankov in sodelovanje med pedagoškimi delavci.
- Ovire zaradi stališč: učitelji se strinjajo z inkluzijo, ne čutijo se pa kompetentne za praktično udejanjanje le-te, ter se bojijo sprejemanja novih, drugačnih idej glede poučevanja in učenja.

- Ovire glede strategij, ki so povezane z znanjem, ki so zaznane pri učiteljih in drugih pedagoških delavcih.

2.5 Pomen sodelovanja med starši in pedagoškimi delavci

Da bi se otrok, ki se od ostalih razlikuje, v šoli dobro počutil ob vključitvi in da tako ostane tudi skozi izobraževalni proces, je bistvenega pomena dobro sodelovanje med starši in pedagoškimi delavci. Vzgojni stil staršev in pedagoških delavcev mora biti medsebojno usklajen, da v otrokovem razvoju ne povzroča dodatnih konfliktov (Lepičnik Vodopivec, 1996). Nujno je, da starši poznajo način dela pedagoškega delavca, saj lahko pedagoški delavci le tako pričakujejo njihovo participacijo (Mertz, 1981, v Lepičnik Vodopivec, 1996). Dobro sodelovanje med starši in pedagoškimi delavci je pogoj za harmonijo in čustveno stabilnost otrokove osebnosti, saj le tako lahko občutijo varnost, sprejetost in potrjevanje (Lepičnik Vodopivec, 1996).

2.5.1 Vključevanje staršev

V preteklosti vzgojno-izobraževalni proces ni podpiral vključevanja staršev, saj so bili obravnavani kot laiki in so bili v podrejenem položaju v primerjavi s šolskimi delavci. Bili so zgolj obveščeni o tem, kakšne vrste izobraževanja bo deležen njihov otrok. Dandanes pa se vloga staršev pri izobraževanju otrok spreminja, saj postajajo vedno bolj dejavno vključeni v proces odločanja glede izobraževanja svojega otroka. Ta sprememba se je pričela pojavljati tako pri rednem izobraževanju, kot pri izobraževanju otrok s posebnimi potrebami (Kavkler idr., 2008).

Ko se starši dejavno vključujejo v izobraževanje otrok s posebnimi potrebami, je v prvi vrsti pomembno, da razumejo motnje, ovire, primanjkljaje in posebne potrebe svojih otrok ter poznajo načine pomoči. Zato pedagoški delavci tretirajo starše kot del šolskega tima in enakovredne člane skupine za sprejemanje odločitev glede njihovega otroka. Staršem dajo vedeti, da so oni sami tisti, ki so strokovnjaki za delo z otrokom zunaj šole; pri igri, pri učenju, v družini. Pomembno je, da se starši zavedajo, da so primarna otrokova figura, ki predstavlja občutek varnosti in zaščite, ter nudi vodstvo. Pedagoški delavci zato staršev ne podcenjujejo, ampak z njimi komunicirajo s ciljem, da razumejo kaj jim pripovedujejo o njihovem otroku. Zato se pri komunikaciji s izogibajo specifičnih izobraževalnih terminov, strokovnega jezika, ki je razumljiv le njim, in uporabljajo izraze ter jezik, ki ga starši razumejo. Npr.: Namesto da rečejo, da ima otrok težave z

dešifriranjem, lahko staršem pojasnijo, da ima otrok težave z razumevanjem prebranega (prav tam).

Pedagoški delavci se zavedajo, da je staršem potrebno dati priložnost, da sodelujejo s šolskimi strokovnimi delavci: šolski strokovni tim se že na začetku sestane s starši, da se pogovorijo o načinu sodelovanja. Starši so tisti, ki svojega otroka poznajo najbolje, zato je njihovo mnenje tako pomembno in zato je starše potrebno aktivno vključevati tudi v nadaljnje sestanke. Posledično jim je potrebno pojasniti pomen sestankov, jim predhodno posredovati seznam obravnavanih točk na sestankih ter obvezno vključiti točko: prispevki in vprašanja staršev. Potrebno jih je spodbujati, da razumejo, da so enakovredni člani na sestankih, da ni nič narobe, da je pravzaprav zaželeno in dobro, da pri tem aktivno sodelujejo. Čutiti morajo, da imajo vlogo člana šolskega tima. Zato je čas sestankov, kolikor se le da, potrebno uskladiti predvsem z njihovimi željami (prav tam).

Med sestanki člani šolskih strokovnih delavcev preverjajo ali starši sledijo razgovoru. Tudi člani strokovnega tima lahko tudi postavljajo vprašanja v imenu staršev. Pedagoški delavci se morajo zavedati, da je staršem participacija lahko težka, ker česa ne razumejo in jim je nerodno vprašati. Zato je nujno, da se staršem tematiko čim bolj približa in jih spodbuja k sodelovanju (prav tam).

Odnos med staršem in učiteljem je potrebno konstantno razvijati, tako da se staršem ponudi različne možnosti sodelovanja: delavnice, določena usposabljanja, razlaga izobraževalnih procesov, spletne strani z nasveti za starše. Posledično se starši naučijo različnih strategij sodelovanja, hkrati pa zadovoljijo svoje potrebe glede skrbi za otroka in vidijo lasten prispevek k sodelovanju. Namen je, da se staršem pomaga, da tudi v domačem okolju uberejo pristope in razvijajo strategije, s katerimi lahko povečujejo razvoj otrokovih potencialov. Da se staršem čim bolj pomaga, jim je potrebno posredovati tudi priložnosti z opisom dogajanja v šoli med določenim izobraževalnim procesom, z razlago strokovnih izrazov, nudenimi oblikami pomoči otroku, ter s seznamom strokovnih delavcev. Nujno je, da se med šolskimi strokovnimi delavci in starši razvije učinkovita oblika komunikacije: izmenjava elektronskih naslovov, telefonskih števil, spletnih aplikacij, itd. Pomembno je, da komunikacija obstaja. Tukaj je predvsem zaželeno, da se pedagoški delavec prilagodi staršu (prav tam).

2.5.2 Komunikacija med starši in pedagoškimi delavci

Medsebojna komunikacija med starši in pedagoškimi delavci je proces, v katerega obojni stopajo vsak s svojim zaznavanjem, svojimi stališči, vrednotami, znanjem in

izkušnjami. Vse to pa izražajo verbalno in neverbalno (Lepičnik Vodopivec, 1996). Lahko se razvije le ob zagotovljenem medsebojnem zaupanju, oziroma ob pripravljenosti staršev in pedagoških delavcev, da razkrijejo tiste vidike svojega doživljanja, ki so pomembni za njun odnos in nadaljnjo komunikacijo (Lamovec, 1991, v Lepičnik Vodopivec, 1996).

Ko pedagoški delavci razumejo, kateri koraki so potrebni za uspešno komunikacijo s starši, lahko pri svojem delu uporabljajo različne tehnike (Daniels in Stafford, 2003).

Da lahko pedagoški delavec na situacijo gleda skozi stališče starša, je nujno aktivno poslušanje. Pedagoški delavec mora znati starše poslušati, spoštovati njihove poglede in stališča, ne glede na to kako se razlikujejo od njegovih lastnih, in nuditi oporo (prav tam). Pri aktivnem poskušanju gre za usmerjanje pozornosti na poslana sporočila, preverjanje pomena le-teh in iskanje pojasnil. S pripombami »povejte mi še kaj« ali »to me res zanima,« lahko pedagoški delavec sogovorniku pokaže, da želi z njim komunicirati. Aktivno poslušanje pomaga sprejemati in razumeti čustva ter daje občutek sprejetosti (Lepičnik Vodopivec, 1996).

Da si pedagoški delavec zagotovi potrebne informacije ki jih potrebuje pri nadaljnjem delu, je potrebno postavljati smiselna vprašanja. Vprašanja so lahko odprtega ali zaprtega tipa, vsekakor pa diskretna. Pedagoški delavec mora spoštovati način življenja vsake družine in s prilagajanjem svojih vprašanj kazati naklonjenost in osebno zanimanje (Daniels in Stafford, 2003). Kadar ob poslušanju kratki komentarji, ali zgolj neverbalna govorica (kimanje, očesni kontakt) pedagoškega delavca, kažejo razumevanje, je to pokazatelj, da pedagoški delavec spremlja pogovor in mu je mar za misli in čustva sogovornika. Pogosto je tudi smiselno preverjanje razumljenega. Pedagoški delavec lahko z enim stavkom, npr.: »Če sem prav razumel, mi hočete povedati da ...«, izrazi skrb, oziroma preveri ali je pravilno razumel sogovornikove misli ali čustva (Lepičnik Vodopivec, 1996).

Pri dobri komunikaciji je pomembno sogovorniku dati vedeti, da je slišan in pravilno razumljen. Ob poslušanju lahko pedagoški delavec s kratkim komentarjem pokaže staršem, da so slišani. Kar je razumel lahko na kratko povzame in s tem preveri ali je razumevanje ustrezno (Daniels in Stafford, 2003).

Naloga pedagoškega delavca je tudi, da na nekatere dogodke poskuša gledati tudi z drugega zornega kota, išče različne poti do rešitve in k temu navaja tudi starša. Lahko jih usmerja k temu, da določene situacije poskušajo videti z drugega zornega kota in išče različne poti do rešitve oziroma sklepanja kompromisov. Če se na primer starši pritožujejo, da je vedenje njihovega otroka težavno ali neobvladljivo, lahko pedagoški delavec taktno poskuša poiskati vzroke za tako vedenje. Primer: Pedagoški delavec

lahko pomaga s prepričanjem, da otrok ni težaven, le da rabi pomoč pri reševanju naloge, vendar tega ne zna izraziti ipd. (prav tam).

Medsebojna komunikacija med starši in pedagoškimi delavci je še posebej pomembna zato, ker so otroci v začetku šolanja bolj kot kadar koli kasneje povezani in soodvisni od svojih staršev. V tem obdobju tesne navezanosti ima tudi pedagoški delavec največ možnosti da posredno vpliva na stališča staršev in jih po potrebi tudi usmerja. Predvsem pa je pomembno, da so vzgojni stili pedagoškega delavca in staršev usklajeni, kar pomeni, da morajo starši poznati delo pedagoškega delavca, pedagoški delavec pa njihove želje in potrebe, zato da se ne povzroča dodatnih konfliktov v otrokovem razvoju. Le zadovoljujoči odnosi med starši in pedagoškimi delavci so pogoj za harmonično in čustveno stabilnost otrokove osebnosti v šolskem obdobju (Lepičnik Vodopivec, 1996). Predvsem je pomembno, da se pedagoški delavci zavedajo, da so starši ljudje, ki so jim zaupali svoje otroke (Merz, 1981, v Lepičnik Vodopivec 1996), ter da se starši do svojih otrok še vedno čutijo odgovorne. Odgovornost pa posledično povzroča strah in zaskrbljenost staršev. Ravno zato je potrebna komunikacija, saj je le z dobro komunikacijo zgrajen dober odnos, kar pa je temelj za napredek (Lepičnik Vodopivec, 1996).

Pedagoški delavci iz učinkovitega pogovora s starši lahko veliko izvedo o otroku, zato je tako pomembno da imajo posluš za starše. Posledično so tako bolj učinkoviti pri svojem delu. Za učinkovitejše odnose s starši, je temeljnega pomena tudi, da so pedagoški delavci spoštljivi, da je njihovo vedenje ne obsojajoče in da imajo zmožnost vživeti se v druge (Daniels in Stafford, 2003).

Za otroka je družinsko okolje primerno vzgojno in učno okolje, zato je temu potrebno tudi s strani pedagoških delavcev posvetiti pozornost. Starši najbolj poznajo svojega otroka in znajo povedati, kje so njegove šibke in močne točke. Pedagoški delavci lahko to spoštujejo in na podlagi občutkov staršev izoblikujejo ustrezno pomoč otroku. S tem da pedagoški delavci spoštljivo prisluhnejo staršem, postanejo pomemben vir njihove pomoči (prav tam).

Nujno je, da pedagoški delavec pozitivno in odprto razmišlja o družini, ne glede na osebne lastnosti njenih članov. S takim stališčem pedagoškega delavca družina ne bi smela čutiti pritiska z njegove strani, kadar se gre za sprejemanje kakšnih odločitev. Starši namreč zelo hitro postanejo omahljivi in komunikacija ni več popolnoma odprta, če dobijo občutek, da pedagoški delavec ne odobrava ali pa ne sprejema njihovih prijemov in njihovega ravnanja z otroki (prav tam).

Če ima pedagoški delavec občutek za razmere v družini in se trudi razumeti starše, lahko preko njihovih reakcij ugotovi kako uspešno se je sposoben vživljati v druge.

Družine, ki mu zaupajo, čutijo da jih razume in je posledično komunikacija odprta ter sproščena. Pri družinah, katerih komunikacija ne steče odprto in sproščeno, je lahko eden izmed dejavnikov ta, da se pedagoški delavec ni dovolj vživel v njihove občutke, oziroma da starši tega niso začutili (prav tam).

Da je delo pedagoškega delavca pristno, je pomembna skladnost verbalne in neverbalne komunikacije, sicer lahko v nasprotnem primeru starši dobijo mešane signale pri komunikaciji. Neverbalna komunikacija je razumljena kot videnje tistega o čemer sogovornik razmišlja, dogajanje v možganih pa izraža z govorico oči (Tomić, 1992, v Lepičnik Vodopivec, 1996). Če na primer pedagoški delavec o otroku govori pozitivno, v njegovi drži, očeh ali pa mimiki pa je razvidno drugačno mnenje, lahko starši dobijo nejasno sporočilo in postanejo nezaupljivi do pedagoškega delavca (Lepičnik Vodopivec, 1996).

Slika 2: Neskladnost verbalne in neverbalne komunikacije (Lepičnik Vodopivec, 1996)

Kakor lahko vidimo na Sliki 2, je nemogoče spregledati neskladnost verbalne in neverbalne komunikacije, zato je za uspešno komunikacijo s strani pedagoškega delavca nujno uskladiti verbalno in neverbalno komunikacijo. Hkrati pa biti pozorni na takšno neskladnost komunikacije pri starših in čim prej preveriti, zakaj je komunikacija neskladna (prav tam).

3 RELIGIJA IN KULTURNA DEDIŠČINA V OSNOVNIH ŠOLAH

3.1. Prazniki v šolskem okolju

Preglednica 1: Šolski koledar za leto 2017/2018 (RS Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, 2018)

leto	dan/dnevi	datum/i	praznik
2017	petek	1. 9.	začetek pouka
	ponedeljek-petek	30. 10.-3. 11.	jesenske počitnice
	torek	31. 10.	dan reformacije
	sreda	1. 11.	dan spomina na mrtve
	petek	22. 12.	proslava pred dnevom samostojnosti in enotnosti
	ponedeljek	25. 12.	božič
	torek	26. 12.	dan samostojnosti in enotnosti
	ponedeljek-torek	25. 12.-2. 1.	novoletne počitnice
2018	ponedeljek-torek	1. 1.-2. 1.	ново leto
	sreda	31. 1.	zaključek 1. ocenjevalnega obdobje
	sreda	7. 2.	proslava pred slovenskim kulturnim praznikom
	četrtek	8. 2.	Prešernov dan, slovenski kulturni praznik
	petek-sobota	9. 2.-10. 2.	informativna dneva za vpis v srednje šole
	ponedeljek-petek	19. 2.-23. 2.	zimske počitnice za učence z območja Gorenjske, Goriške, Notranjsko-kraške, Obalno-kraške, Osrednjeslovenske in Zasavske statistične regije ter občin Jugo zahodne Slovenije: Ribnica, Sodražica, Loški Potok, Kočevje, Osilnica in Kostel
	ponedeljek-petek	26. 2.-2. 3.	zimske počitnice za učence z območja Jugovzhodne Slovenije (razen občin: Ribnica, Sodražica, Loški Potok, Kočevje, Osilnica in Kostel), Koroške, Podravske, Pomurske, Savinjske in Posavske statistične regije
	ponedeljek	2. 4.	velikonočni ponedeljek
	sobota	7. 4.	pouk (v skladu z 2. odstavkom 4. člena Pravilnika o šolskem koledarju)
	petek	27. 4.	Dan upora proti okupatorju
petek-sreda	27. 4.-2. 5.	prvomajske počitnice	

torek-sreda	1. 5.-2. 5.	praznik dela
petek	15. 6.	zaključek 2. ocenjevalnega obdobja za učence 9. razreda; razdelitev spričeval in obvestil
petek	22. 6.	zaključek 2. ocenjevalnega obdobja za učence od 1. do 8. razreda; razdelitev spričeval in obvestil; pouk in proslava pred dnevom državnosti
ponedeljek	25. 6.	dan državnosti
torek-petek	26. 6.-31. 8.	poletne počitnice

V osnovne šole se vključujejo tako kulturne kot tudi religiozne vsebine, kar je razvidno iz Preglednice 1. Na podlagi tega lahko sklepamo, da se v šolskem okolju kultura in religija prepletata. Glede na slovensko raziskavo (Žalig, 2013) so mnogi kulturni in religijski običaji prisotni tudi v slovenskih osnovnih šolah. Že v prvem razredu dobijo učenci osnovno znanje o praznikih in praznovanjih pri predmetu Spoznavanje okolja (Krnec idr., 2005, v Žalig, 2013). V osnovnih šolah najpogosteje praznujejo državne praznike, navadno v obliki proslav za dan državnosti, dan samostojnosti in Prešernov dan, potem osebne praznike, kot je rojstni dan ter cerkvene praznike, kot so božič, novo leto in velika noč. Pogosto otroci praznično dekorirajo šolo, izdelujejo plakate glede na praznično vsebino organizirajo razne prireditve, na katere potem tudi povabijo starše (Žalig, 2013). Ker je šola prostor različnih socialno-kulturnih okolij, narodnosti, etičnih skupin, veroizpovedi ipd. je nujno potrebno, da je vzgojno-izobraževalno delo organizirano tako, da spoštuje človekove pravice in temeljne svoboščine. Šolski prostor mora omogočati optimalen razvoj vsem otrokom, ne glede na njihov socialno – ekonomski položaj, izobrazbo njihovih staršev, narodno pripadnost, veroizpoved, spol ipd. (Bela knjiga, 2011). V nadaljevanju predstavljamo nekatere značilnosti religije in kulturne dediščine v javnem šolskem okolju.

Za religijo v Sloveniji velja sistem ločitve države od cerkve (Stres, 2010), že odkar v demokratičnih družbenih ureditvah velja prepričanje, da verske zadeve ne sodijo v državni okvir (Šinkovec, 1996, v Božovič, 2010). Država je do religije nevtralna, kar pomeni, da je odvezana religioznih položajev in funkcij ter da se z njenimi potrebami ne ukvarja. Položaj religije v družbi glede ločitve države in verskih skupnosti tudi jasno narekuje 7. člen Ustave RS: »Država in verske skupnosti so ločene. Verske skupnosti so enakopravne; njihovo delovanje je svobodno.« Kar se tiče vere in javno-izobraževalnega sistema pa 63. člen ustave RS ne tolerira verske neenakopravnosti nobene verske skupnosti. »V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove

pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Vsi so pred zakonom enaki» (Ustava Republike Slovenije).

K vključevanju otrok s posebnimi potrebami v javne šole, pa pristopamo tako, da smo osredotočeni na njihove individualne potrebe, na osnovi demokratičnih idej in načel. Vsakega posameznika v demokratični družbi obravnavamo z vidika njegovih posebnih značilnosti. Inkluzivni oddelki so oblikovani tako, da imajo otroci enake možnosti pri učenju temeljnih vrednot, ne glede na svoje kognitivne kompetence (Opara, 2010). Šola velja za javno izobraževalno ustanovo, ki predstavlja avtonomen prostor in hkrati avtoriteto (Šetinc Vernik in Vernik Šetinc).

Država mora pri poseganju na vzgojno-izobraževalno področje spoštovati pravico staršev, kar se tiče vzgoje otrok glede religioznih, moralnih ali filozofskih prepričanj. Ni pa država v javnem šolstvu dolžna zagotavljati vzgoje, kakršno si želijo starši. Država mora pravico staršev spoštovati tako, da v javnih šolah ne spodbuja ali izvaja indoktrinacije. To pomeni, da morajo biti vsebine z religiozno ali filozofsko vsebino posredovane na objektivni, kritični in pluralistični način. Potrebno je, da je šola do religije nevtralna in da ne favorizira nobene religije. Do vseh religij mora gojiti enako spoštovanje. Njena naloga je tudi prenašati učencem vednost, ki jim bo omogočala svobodno izbirati. Javna šola mora brezpogojno spoštovati učenčevo svobodo vesti (Kodelja, 1995).

Kar se tiče kulturne dediščine, jo Slovenski etnološki leksikon določa kot »vso človekovo ustvarjalnost, nastalo mimo delovanja narave, ob njej ali iz nje«, naravno dediščino pa kot »celotno človekovo naravno okolje: ne le zavestno ali namensko oblikovano (npr. park), temveč tudi t.i. kultura krajine, naravno okolje z vsem življenjem v njem in s človekom, ki v njem deluje« (Baš, 2004). Je dobrina iz preteklosti, odsev in izraz vrednot, identitet, etnične pripadnosti, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij (Kodrič-Dačić, 2012). Glede na Unescovo Konvencijo o varovanju kulturne dediščine (Zakon o ratifikaciji Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine), je kulturna dediščina praksa, predstavitev, izraz, znanje, veščine in z njimi povezana orodja, predmeti, izdelki in kulturni prostori, ki jih skupnosti ali posamezniki zaznavajo kot del svoje kulturne dediščine. Nesnovna kulturna dediščina, ki se je prenašala iz roda v rod, se je nenehno poustvarjala glede na okolje, naravo in zgodovino ter zagotavljala identiteto in povezanost s prejšnjimi generacijami (prav tam).

Kulturno dediščino najdemo povsod okoli nas, v muzejih, zgradbah, spomenikih, pa tudi v obliki navad in šeg, ki so prisotne v šolah. V slovenščini za besedo šega

uporabljamo še druge izraze, npr.: obredja, prazniki, rituali in ceremonije. Navada je definirana kot bolj ali manj redno, človekovo vsakdanje in praznično opravilo. Zajema dejanja, ki se ponavljajo enkrat ali večkrat na leto, na določene dneve, ob določenih priložnostih. So pa resda zgolj dejanja, ki smo jih vajeni in določajo pravila za življenje in obnašanje. Po drugi strani pa so šege nekaj globljega. Pri šegah gre za medčloveške odnose in dejanja, dvignjena iz vsakdanjega povprečja na pomembnejše, poudarjeno, oziroma praznično mesto. Šege nastajajo tako, da se s ponavljanjem začnejo spreminjati v navade. Mnoge so v našem okolju prisotne že dolgo časa, kot npr. pustovanje, velika noč in božič. So pa tudi take, ki prihajajo iz tujine in jih v slovenskem prostoru zgolj prevzemamo: valentinovo, noč čarovnic, Dedek Mraz, ki smo ga v naš kulturni prostor »uvozili« po drugi svetovni vojni (Bogataj, 1998). Mnogotere, iz šeg pridobljene navade, so tako ali drugače del našega okolja in posledično tudi šolskega prostora ter se jih zaradi vpetosti v sam prostor obhaja tudi v šolah. (Žalig, 2013).

3.2 Krščanska verska skupnost Jehovove priče

Glede na verovanje Jehovovih prič so marsikateri običaji in navade, značilni za naše okolje, za to versko skupino sporni, saj nanje gledajo drugače kot večina (Uravnovešen pogled na priljubljene običaje). Jehovove priče se v skladu z 41. členom Ustave RS glede svobode vesti, poslužujejo pravice, da v skladu s svojim verskim prepričanjem usmerjajo in vzgajajo svoje otroke. To počnejo sorazmerno glede na njihovo starost, zrelost in svobodo vesti. Jehovove priče so Krščanska verska skupnost, katere pripadniki so aktivni v več kot 240 deželah po celem svetu (Yearbook, 2017). Njihovi otroci, ki sicer niso Jehovove priče, dokler se tako sami ne odločijo, so vzgajani v skladu z versko prepričanostjo svojih staršev (Perspicacia nello studio delle Scritture, volume 1, 1990). Spodbujani so, da na svoje izobraževanje gledajo resno, hkrati pa tudi, da na prioriteto mesto v svojem življenju postavijo duhovnost (Awake, 2008, v Kamanga, 2016). Kot drugi pripadniki družbe so tudi oni po večini normalno vključeni v šolski sistem v svojem domačem okolju. Se pa zaradi verskega prepričanja svojih staršev vzdržujejo participacije ali sodelovanja na določenih prireditvah (politične, božične in prednovoletne prireditve). Ne sodelujejo pri običajih, kot npr. božično okraševanje, pustno rajanje, barvanje pirhov, petje himne, saj jim je izvor in pomen takih običajev sporen (Ragioniamo facendo uso delle Scritture, 2010).

Jehovove priče zase pravijo, da vestno ubogajo zakone in da si prizadevajo ostati politično nevtralni. Po tem se ravna zaradi citata iz Svetega pisma (Prevod novi svet, 2009), naj niso »del sveta« (Janez 15:19, v Svetem pismu Prevod novi svet, 2009). Tako

ne sodelujejo v političnih zadevah ter ne podpirajo vojskovanja. Verjamejo, da lahko svetopisemska načela tudi v današnjih dneh koristijo čisto vsem. Trdijo, da se dosledno ravna po teh načelih, zato se ogibajo kajenja, zlorabe drog, pijančevanja, spolne nemorale in kraje (Kaj verjamejo Jehovove priče).

Nauki Jehovovih prič niso skrivnost, saj je njihova literatura na voljo v več sto jezikih. Sledi povzetek nekaterih njihovih temeljnih načel (prav tam):

- Glede Svetega pisma Priče verjamejo, da je navdihnjeno od Boga.
- Glede Boga, Stvarnika, verjamejo, da ima osebno ime Jehova.
- Za Jezusa Kristusa verjamejo, da je Božji sin, ne pa del Trojice, kot verjame večina krščanskih religij.
- Verjamejo, da je Božje kraljestvo nebeška vlada s kraljem Jezusom Kristusom in 144.000 sovladarji izmed ljudi.
- Glede zemlje verjamejo, da kot planet ne bo nikoli uničena, ampak da bodo uničeni hudobni ljudje.
- Trdijo, da se vse biblijske prerokbe uresničijo, ker za Boga ni mogoče, da bi lagal.
- Verjamejo, da je državne zakone treba upoštevati, dokler ti niso navzkriž s Svetim pismom.
- Prepričani so, da morajo svoje verovanje širiti, tako da ljudi brezplačno poučujejo o Svetem pismu.
- Ne krstijo otrok, ampak menijo, da se mora posameznik krstiti sam, če se je na podlagi temeljitega preučevanja Svetega pisma odločil, da želi služiti Bogu kot njegova Priča.
- Nimajo duhovniškega razreda: ne ločujejo laike od duhovnikov.

3.2.1 Jehovove priče in izobraževanje

»Kakor vsem staršem, tudi Jehovovim pričam ni vseeno, kakšna bo prihodnost njihovih otrok. Zato menijo, da je izobrazba zelo pomembna. Izobrazba bi morala ljudem pomagati, da postanejo koristni člani družbe. Prav tako bi jim morala pomagati razviti cenjenje do svoje kulturne dediščine in prispevati k zadovoljnejšemu življenju« (Jehovove priče in izobraževanje, 1995, str. 4).

Priče svoje otroke spodbujajo, naj se marljivo učijo in resno lotevajo nalog, ki jih dobijo v šoli. Menijo, da bi uspešna izobrazba morala v otrocih prebujati veselje do življenja in jim pomagati, da kot uravnovešeni posamezniki najdejo svoje mesto v družbi. Strinjajo se, da je izbor obšolskih dejavnosti zelo pomemben. Pomembno vlogo za

uravnoreženo izobraževanje imajo po njihovem mnenju tudi zdrav oddih, glasba, konjički, telesne vaje, obiskovanje knjižnic, muzejev in podobno. Poleg tega otroke učijo, da je treba starejše ljudi spoštovati in iskati priložnosti, da bi jim pomagali (Jehovove priče in izobraževanje, 1995).

3.2.2 Jehovove priče in prazniki

Ko se morajo Jehovove priče odločiti, ali naj se udeležijo določenega praznovanja ali ne, je njihova naloga, da preverijo, kaj o tem pravi Sveto pismo. V njem so namreč zapisani zgledi, ko je Bog v preteklosti obsojal določena praznovanja, k čemur je spadalo žrtvovanje otrok, zloraba krvi, čaščenje vladarjev, državnih simbolov ali različne spolne navade. Priče so mnenja, da mnogi razširjeni prazniki danes niso v skladu s svetopisemskimi načeli, npr. nesvetopisemske tradicije, ki so povezane z verskimi prazniki, kot sta božič in velika noč ali praznoverne navade, povezane s spiritizmom (Urnovešen pogled na priljubljene običaje). Ravno zato Priče glede svojih otrok, ki sicer niso pripadniki te religije dokler se sami tako ne odločijo (Perspicacia nello studio delle Scritture, volume 1, 1990), ne želijo, da sodelujejo pri določenih praznovanjih, ki so značilna za okolje v katerem živijo. Kadar gre za kako praznovanje, jih vodijo naslednja načela:

- Ali je jasno, da praznovanje izvira iz krive religije oziroma njenih naukov, h katerim spada tudi spiritizem?
- Ali se pri tem praznovanju neprimerno časti oziroma povečuje človeka, človeško organizacijo ali državni simbol?
- Ali povišuje en narod (ali etnično skupino) nad drugega?
- Ali odseva »duha sveta«, ki deluje v nasprotju z Božjim svetim duhom?
- Ali bi lahko bilo to, da v njem sodelujem, drugim v spotiko?
- Kako bi lahko razloge za svojo odločitev, da v njem ne bom sodeloval, spoštljivo pojasnil drugim? Božja ljubezen str. 150–151, poleg vsakega vprašanja pa so navedeni svetopisemski citati.

3.2.3 Izvor praznikov

Jehovove priče ne želijo sodelovati pri nekaterih praznikih in običajih, ki so del našega okolja, saj so prepričani, da je izvor takih praznikov sporen in ni v skladu z načeli iz Svetega pisma (Urnovešen pogled na priljubljene običaje).

Noč čarovnic je keltski običaj. Kelti so verjeli, da se novo leto začne s 1. novembrom in da se en večer prej duše umrlih pridejo posloviti od tega sveta. Verjeli so, da jim je potrebno puščati hrano pred vrati in prižigati sveče na oknih v izrezanih bučah, ki je te duše pozdravljala in hkrati ščitila pred zli duhovi (Jarni, 2012). Jehovove priče menijo, da je nauk o neumrljivosti duše poganškega izvora in da glede na Sveto pismo mrtvi ne morejo vplivati na življenja živih, zato jim je ta običaj nesprejemljiv (Resnica o priljubljenih praznikih).

Za Jehovove priče je božično-novoletno rajanje v nasprotju s Svetim pismom, saj izhaja iz starih poganskih slavij, rimskih saturnalij, ko so se začeli dnevi daljšati in so praznovali »ponovno rojstvo sonca«. Ta slavja so bila posvečena bogu Saturnu, ki je bil bog poljedelstva, in obnovljeni moči sonca. Poleg tega je 25. decembra, leta 274, Avrelij razglasil boga Sonca za glavnega zaščitnika imperija (Ragioniamo facendo uso delle Scritture, 1991). Šele približno 300 let po Kristusovi smrti je katoličanstvo prevzelo te običaje in jih »pokristjanilo« (Keep Yourselves in God's Love, 2008).

Proslava pred slovenskim kulturnim praznikom pogosto zajema tudi petje oziroma poslušanje himne. Slovar slovenskega knjižnega jezika himno definira kot »pesem kot simbol države, organizacije, gibanja. Himna je tudi definirana kot pesem, ki služi počastitvi države ob pomembnih dogodkih in svečanostih (SSKJ, 1994). Jehovove priče so mnenja da bi s petjem himne ali da bi ob zvoku himne vstali, pokazali, da se strinjajo s sporočilom pesmi, oziroma da častijo državo. Državo in državne simbole spoštujejo, le tako čaščenje jim je nesprejemljivo (Rešitev pripada Jehovu). Sklicujejo se na svetopisemsko zapoved: »Ne delaj si rezanih podob niti ničesar, kar bi imelo obliko tega, kar je zgoraj ne nebu, spodaj na zemlji ali v vodah pod zemljo. Ne priklanaj se jim in jim ne služi, ker sem jaz tvoj Bog Jehova, ki od ljudi zahtevam, da so vdani samo meni.« (2. Mojzesova 20:4,5a, v Rešitev pripada Jehovu, 2002, str. 22).

Pust izvira iz posta in se nanaša na dan pred pepelnično sredo oz. na pepelnico samo. Od tega dneva naprej so ljudje imeli strogi 40 dnevni post. Različne vrste predkrščanskih, arhaičnih ritualov, ki so se v Evropi izročali iz roda v rod, izvirajo iz starih poljedelskih plodnostnih obredij (Pust – izvor in širši pomen). Namen pustnega hrupa in smeha naj bi bil odganjanje zime zle duhov (Bogataj, 1998).

Materinski dan je povezan s cerkvenim prazničnim koledarjem. 25. marec velja za praznik Marijinega oznanjenja, oziroma praznik pomladanske Marije. Izhaja iz svetopisemske zgodbe, ko je angel prišel oznaniti Mariji, da bo rodila sina. Zaradi napovedi rojevanja in materinstva je praznovanje preraslo v materinski dan (Bogataj, 1998). Enciklopedija Britannica (1959, v Šola in Jehovine priče, 1985), pa navaja, da gre za starejši običaj, katerega korenine segajo v oboževanje matere v stari Grčiji. Ob

marčevskih idah so se po celi Mali Aziji obhajale ceremonije v čast Kibeale ali Réje, velike matere bogov (prav tam).

Velika noč in praznovanje velike noči nima svetopisemskega temelja. Zgodovina tega praznika nakazuje, da gre za tradicijo starodavnih obredov plodnosti. Encyclopædia Britannica (v *Keep Yourselves in God's Love*, 2008) navaja, da so jajca simbol novega življenja in najnaravnejši simbol plodnosti (Bogataj, 1998). Prav tako tudi zajec že od nekdaj velja za simbol plodnosti. Jehovove priče torej iz tega sklepajo, da je velika noč v resnici obred plodnosti ter da je praznovanje Kristusovega vstajenja le krinka za poganski običaj, zato jim je sodelovanje pri tem nesprejemljivo (*Keep Yourselves in God's Love*, 2008).

Zabave in obdarovanja za Jehovove priče niso sporna, je pa za njih nesprejemljivo praznovanje rojstnih dni ali sodelovanje pri takšnih praznovanjih, saj jih Sveto pismo prikaže v slabi luči. Opisana sta dva takšna primera in šlo je za ljudi, ki se niso ravnali po naukih iz Svetega pisma (Šola in Jehovine priče, 1985). V prvem stoletju našega štetja je bilo praznovanje rojstnega dne daleč od idej krščanstva, navaja Neander (1948, v Šola in Jehovine priče, 1985). Katoliška enciklopedija (1911, v Šola in Jehovine priče, 1985) pa poroča, da v Svetem pismu ni zapisa glede nobenega vernega posameznika, da bi priredil praznovanje ali veliko pojedino na svoj rojstni dan. Le grešniki so prirejali velika veseljačenja na dan obletnice svojega rojstva..

4 SKLEPNE UGOTOVITVE TEORETIČNEGA DELA

V teoretičnem delu smo razpravljali o pojmu inkluzije v javno izobraževalnem prostoru. Strinjamo se, da je za otroke s posebnimi potrebami inkluzija bistveno boljša kot integracija. Če se lahko otrok s posebnimi potrebami vključi v izobraževalni sistem v svojem okolju, mu ni potrebno zapustiti družine, ki mu daje varnost. Takemu otroku s tem omogočimo optimalen čustveni razvoj in ga ne prikrajšamo za podporo in ljubezen družine. Logično je, da je potemtakem inkluzija med drugim definirana tudi kot proces, ki se ukvarja z odstranjevanjem ovir (Opara, 2015). Bistvo inkluzije je tudi to, da se okolje prilagodi posamezniku, kolikor se le da (prav tam).

Dejstvo pa je, da v praksi to ni zmeraj enostavno. To še posebej velja za pedagoške delavce, ki se pogosto srečujejo s frustracijami ob prizadevanju, da bi bili vsakemu vse, da bi lahko upoštevali potrebe vseh otrok. Tukaj govorimo že o širši definiciji inkluzije, ki ne zajema samo otrok s posebnimi potrebami, temveč vse udeležence. Ravno zaradi tega smo želeli osvetliti manj značilen vidik inkluzije, in sicer inkluzijo skozi versko pripadnost.

V današnjem času in našem okolju se verska identiteta populacije spreminja hitreje kot kdaj koli prej. Odločili smo se, da bomo raziskovali mnenja in stališča pedagoških delavcev do religiozne pripadnosti otrok na primeru otrok Jehovovih prič v osnovnih šolah po Sloveniji. Zato so nas zanimale značilnosti te religije in predvsem, zakaj je Jehovovim pričam večina praznikov in običajev našega okolja nesprejemljiva. Želeli smo izvedeti, kolikšna je vloga domorodne religije in kulturne dediščine v šolskem okolju in kaj to pomeni za otroke Jehovovih prič. Prizadevali smo si, da bi na njim sporne stvari pogledali skozi njihove oči in tako razumeli njihova stališča. Strinjamo se, da je vsak otrok unikatni in da je vloga šole, da to sprejme, razume in se temu, kolikor se le da, prilagaja (Opara, 2015). Ampak ob tem smo se spraševali ali je to možno tudi pri Jehovovih pričah in v kolikšni meri? Ali tukaj še govorimo o inkluziji ali o kapricah? Razmišljali smo tudi, ali so želje staršev Jehovovih prič, v zvezi z izobraževanjem sploh lahko sprejemljive za pedagoške delavce, ki z njimi sodelujejo?

Po temeljitnem pregledu literature in raziskovanju verovanja Jehovovih prič, smo prišli do sklepa, da se lahko glede na načela inkluzije okolje v veliki meri prilagodi tej verski skupini. Da je inkluzivni pristop uspešen, je potrebno sodelovanje v celoti: širše okolje, šola, vrstniki in posameznik. In to sodelovanje se medsebojno prepleta. Posledično postane tak sistem učinkovit za vključevanje posameznikov z najrazličnejšimi potrebami (Kavkler idr., 2008).

Tukaj razumemo, da je tudi v našem primeru potrebno sodelovanje: dogovarjanje in sklepanje kompromisov med starši in pedagoškimi delavci povsod, kjer se to da. Menimo, da je bistvenega pomena odprtost in dovzetnost pedagoškega delavca za sprejemanje različnosti. Pomembno je pa tudi zavedanje, da je uspešno partnerstvo s starši najboljši pogoj za optimalno razvijanje otrokovega potenciala. Tukaj je potem naloga pedagoškega delavca, da se maksimalno potrudi razumeti vidik staršev, kar mu je potem v pomoč pri upoštevanju njihovih želja.

Nujno je, da pedagoški delavec pozitivno in odprto razmišlja o družini, ne glede na osebne lastnosti njenih članov (Daniels in Stafford, 2003). Posledično k sodelovanju pristopa neobremenjeno in brez predsodkov. Želja in drugačnosti staršev ne jemlje kot osebni napad na svoje delo, ampak razume, da gre le za drugačno gledišče in najde kompromis, ki vsem ustreza. Na tak način se pedagoški delavec lahko približa staršem, si pridobi njihovo zaupanje in jim nudi oporo, jih usmerja in jim svetuje.

Menimo, da pa lahko tudi starši – Jehovove priče pri tem naredijo pomemben del: tako, da pokažejo svojo pripravljenost za sodelovanje s tem, da se zavedajo, da mora pedagoški delavec slediti učnemu načrtu in opravljati svoje delo. Če do pedagoškega delavca s svojimi željami pristopijo s tem v mislih, pokažejo, da ga cenijo in spoštujejo. Kar pa je odličen temelj za dobro sodelovanje.

5 EMPIRIČNI DEL

5.1. Problem, namen in cilji

Glede na Ustavo RS je v Sloveniji sistem države ločen od cerkve oziroma religije (2013). Država je do vseh religij nevtralna (Šinkovec, 1996, v Božovič 2010). Ena izmed religij, ki je prisotna tudi v Sloveniji je Krščanska verska skupnost Jehovovih prič, katere pripadniki so aktivni v več kot 240 deželah po celem svetu (Letopis Jehovovih prič 2017). Otroci Jehovovih prič se od sovrstnikov precej razlikujejo zaradi verskega prepričanja, zato je za njihovo dobro počutje in vključevanje v javno osnovno šolo nujno dobro sodelovanje med starši in pedagoškimi delavci. Če je uresničen ta pogoj, otrok občuti varnost, sprejetost in potrjevanje (Lepičnik Vodopivec, 1996). Inkluzijo lahko definiramo v ožjem in širšem pomenu. Pri ožji definiciji inkluzije gre za inkluzijo otrok oziroma oseb s posebnimi potrebami, medtem ko je pri širši definiciji inkluzije potrebno zagotavljanje enakih možnosti za vse otroke oziroma osebe (Vršnik, 2003, v Hozjan in Strle, 2012). Šola je prostor, ki mora zagotoviti spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter omogočati optimalen razvoj vsem otrokom, ki so bodisi različnih socialno–kulturnih okolij, narodnosti, etničnih skupin, veroizpovedi itd. (Bela knjiga, 2011).

Namen magistrskega dela je bil preveriti stališča pedagoških delavcev do otrok Jehovovih prič v slovenskem vzgojno-izobraževalnem sistemu. Pridobili smo tudi mnenja in izkušnje staršev – Jehovovih prič (v nadaljevanju starši) o odnosu pedagoških delavcev do njih in njihovih otrok.

Cilji magistrskega dela so:

- Na primeru Krščanske verske skupnosti Jehovovih prič ugotoviti mnenja in stališča pedagoških delavcev do religiozne pripadnosti otrok te veroizpovedi v osnovnih šolah.
- Ugotoviti, kakšna so stališča pedagoških delavcev do inkluzije otrok Jehovovih prič v osnovnih šolah.
- Ugotoviti, kako se stališča pedagoških delavcev v osnovnih šolah razlikujejo glede na starost delavcev.
- Ugotoviti, kakšne so izkušnje staršev s strokovnimi delavci šole, ki jo obiskuje njihov otrok.
- Ugotoviti, kakšne rešitve za uresničevanje temeljnih ciljev inkluzije svojih otrok predlagajo starši.

Raziskava je razdeljena na kvantitativni in kvalitativni del. V prvem smo s pomočjo anketnega vprašalnika preverjali stališča pedagoških delavcev o vključenosti otrok Jehovovih prič. V drugem (kvalitativnem) delu pa smo ugotavljali, kakšne so izkušnje staršev, s šolo, v katero je vključen njihov otrok.

5.2. Kvantitativni del raziskave

V kvantitativnem delu raziskave smo preverjali mnenja in stališča pedagoških delavcev, ki so imeli stik z otrokom Jehovovih prič.

5.2.1 Raziskovalne hipoteze

Raziskovalne hipoteze kvantitativnega dela raziskave so:

H1 Več kot polovica pedagoških delavcev je naklonjena procesu uresničevanja inkluzije do otrok, ki imajo starše Jehovove priče.

H2 Pedagoški delavci, ki so stari več kot 45 let, imajo več pomislekov glede uresničevanja inkluzije, kot tisti, ki so stari manj kot 45 let.

H3 Več kot polovica pedagoških delavcev je mnenja, da je za uresničevanje temeljnih ciljev inkluzije nujno potrebno dobro sodelovanje s starši.

5.2.2 Metodologija

5.2.2.1 Raziskovalne metode

Uporabili smo deskriptivno in kavzalno neeksperimentalno metodo empiričnega pedagoškega raziskovanja.

5.2.2.2 Raziskovalni vzorec

V kvantitativno raziskavo smo vključili 64 pedagoških delavcev in delavk, ki so zaposleni v javnih osnovnih šolah v Republiki Sloveniji. Izbrali smo samo tiste pedagoške

delavce in delavke, ki so imeli v šolskem letu 2017/2018 stik z otroki Jehovovih prič, ki jih je bilo v tem šolskem letu 129. Število odgovorov je lahko pri vsaki postavki različno, saj so določeni pedagoški delavci, kakšno vprašanje spregledali ali pa ga namerno izpustili.

5.2.2.3 Pripomočki

V kvantitativni raziskavi smo uporabili anketni vprašalnik za pedagoške delavce (Priloga 1). Glede na to, da smo ugotavljali stališča pedagoških delavcev do inkluzije, smo uporabili 5-stopenjski vprašalnik. Za našo raziskavo smo prilagodili in spremenili že uporabljen vprašalnik »Uresničevanje inkluzije v vrtcih in osnovnih šolah«, ki sta ga Korče in Zgonc (2015) uporabili v magistrskem delu. Vprašalnik smo uporabili z dovoljenjem avtoric.

5.2.2.4. Merske značilnosti instrumenta

Podatke smo pridobili z vprašalnikom (Priloga 1), ki je vseboval petstopenjsko lestvico stališč, od popolnega strinjanja (5) do popolnega nestrinjanja (1). Anketiranci so imeli na razpolago 38 trditvev, ki so se nanašale na več sklopov raziskovalnega problema. Preoblikovali smo vprašalnik »Uresničevanje inkluzije v vrtcih in osnovnih šolah«. V uvodnem delu vprašalnika smo zajeli demografske podatke: spol, starost, regija zaposlitve, stopnja izobrazbe, smer izobrazbe, poklic, ki se ga opravlja, doba zaposlenosti na področju vzgoje in izobraževanja.

V nadaljevanju smo vprašalnik razdelili na 6 sklopov, ki pokrivajo področje našega raziskovanja. Uvodni sklop je zajemal trditve, ki se nanašajo na inkluzijo na splošno. Drugi sklop se je nanašal na trditve glede inkluzije v povezavi z versko skupino Jehovovih prič, tretji sklop pa poseže na področje usposobljenosti učiteljev za delo z otroki Jehovovih prič. Četrty sklop se dotakne sodelovanja pri običajih, značilnih za naše okolje, peti sklop pa zajema trditve glede religijskih in kulturnih običajev. Zadnji sklop pa se dotika medsebojnega sodelovanja med starši, Jehovovimi pričami in pedagoškimi delavci.

Pred vsakim posameznim sklopom vprašanj smo podali natančna navodila, s čimer smo zagotovili zanesljivost. Trditve in vprašanja, ki smo jih uporabili so enopomenska in

specifična. Da bi zagotovili objektivnost, smo uporabili vprašanja zaprtega tipa. Med procesom pridobivanja podatkov nismo imeli vpliva na odgovore udeležencev.

5.2.2.5 Tehnike in postopek zbiranja podatkov

Najprej smo kontaktirali predstavnike Krščanske verske skupnosti v vsakem kraju v Sloveniji, da bi pridobili informacijo, koliko tamkajšnjih otrok, katerih starši so aktivni člani verske skupnosti, obiskuje osnovno šolo, in kontakte staršev. Število teh otrok v letu 2017/2018 je 129. Nato smo kontaktirali vse starše da bi poizvedeli, katero osnovno šolo obiskuje njihov otrok in ali so učitelji seznanjeni z njihovim verovanjem. Kontaktirali smo ustrezne osnovne šole in po dogovoru z ravnateljem povezavo do vprašalnika posredovali preko e-maila na šolo, da je bila potem posredovana ustreznim učiteljem.

Poslali smo več kot 60 e-mailov ravnateljem šol (ki naj bi e-maile potem posredovali dotičnim učiteljem) in drugim ustreznim pedagoškim delavcem po različnih delih Slovenije, in v roku petih mesecev zabeležili do 61 spletno izpolnjenih vprašalnikov na spletnem mestu www.1ka.si.

5.2.2.6 Postopek obdelave podatkov

Podatke, ki smo jih bomo dobili z vprašalnikom, smo kvantitativno obdelali. Uporabili smo osnovno deskriptivno statistiko (f , f %) za obdelavo podatkov in interpretacijo rezultatov. Pri razlagi in interpretaciji podatkov smo pri vseh stopenjskih postavkah združili kategoriji: sploh se ne strinjam in ne strinjam se, ter kategoriji strinjam se in popolnoma se strinjam.

5.2.3 Rezultati in razprava

V raziskavi je pri opredelitvi spola sodelovalo 63 (100 %) pedagoških delavcev, od tega jih je bilo 61 (92 %) ženskega spola in 2 (3 %) moškega spola. 2 (3 %) pedagoška delavca v starostni skupini stara od 26–30 let, 7 (11 %) pedagoških delavcev starih od 31–35 let, 12 (19 %) pedagoških delavcev starih od 36–40 let, 15 (23 %) pedagoških delavcev starih od 41–45, 7 (11 %) pedagoških delavcev starih od 46–50 let, 12 (19 %) pedagoških delavcev starih od 51–55 let, 6 (9 %) pedagoških delavcev, starih od 56–60 let in 3 (5 %) pedagoški delavci stari nad 61 let.

V raziskavo smo poskušali zajeto celotno Slovenijo: Največ pedagoških delavcev, 29 (45 %) je iz Osrednjeslovenske regije, 13 (20 %) jih je iz Savinjske, 6 (9 %) iz Obalno-kraške regije, 5 pedagoških delavcev (8 %) prihaja iz Gorenjske regije, 4 (6 %) so iz Pomurske, 2 (3 %) prihajata iz Podravske in 2 (3 %) iz Zasavske, 1 (2 %) iz Goriške, 1 (2 %) iz Koroške in 1 (2 %) iz Posavske regije.

Največ sodelujočih pedagoških delavcev, 25 (40 %) jih ima univerzitetno izobrazbo 1. stopnje, 21 (33 %) jih ima magisterij stroke, oziroma univerzitetno izobrazbo (po starem programu), 9 (14 %) jih ima višješolsko, 5 (8 %) jih ima visokošolsko strokovno, 2 (3 %) pedagoška delavca imata srednješolsko izobrazbo in 1 (2 %) pedagoški delavec ima Magisterij znanosti (po starem programu).

Izmed sodelujočih v raziskavi jih je 36 (56 %) učiteljev razrednega pouka, 5 (8 %) je pedagogov, 2 (3 %) sta specialna pedagoga, 21 (33 %) pa jih je označilo drug pedagoški poklic

V času raziskave je 58 (94 %) pedagoških delavcev opravljalo poklic učitelja, 1 (2 %) je delal v svetovalni službi in 3 (5 %), ki so opravljali nek drug poklic v pedagoški smeri.

Glede dobe zaposlitve, je 22 (34 %) pedagoških delavcev zaposlenih od 16–25 let, 20 (31 %) je takih, ki so na področju vzgoje in izobraževanja zaposleni od 6–15 let, 15 (23 %) jih dela od 26–35 let, 4 (6 %) so taki, ki so na področju vzgoje in izobraževanja zaposleni več kot 35 let. In 3 (5 %) pedagoški delavci, ki so na področju vzgoje in izobraževanja zaposleni do 5 let.

5.2.3.1 Stališča pedagoških delavcev do inkluzije

V teoretičnem delu magistrskega dela smo v eni izmed definicij inkluzijo definirali kot proces učenja, kako živeti z različnostjo in kako učiti o različnosti. Inkluzija se ukvarja z identifikacijo in odstranjevanjem ovir, prisotnostjo, participacijo in napredovanjem vseh učencev (Opara, 2015). Ker je bil eden izmed ciljev naše raziskave preveriti naklonjenost pedagoških delavcev do inkluzije otrok Jehovovih prič, smo pedagoškim delavcem posredovali niz vprašanj (Priloga 1), ki so preverjala njihova stališča do te verske skupine v zvezi z inkluzijo, in glede inkluzije na splošno. Predvidevali smo, da pedagoški delavci na splošno, pri udeležanju inkluzije ne delajo razlik med otroci različnih veroizpovedi, so inkluziji naklonjeni in svoje delo opravljajo profesionalno. Zavedajo se, da je šola prostor, ki mora omogočati optimalen razvoj vsem otrokom, ne glede na veroizpoved. Zagotoviti mora spoštovanje človekovih temeljnih svoboščin in pravic (Bela knjiga, 2011). Zato smo

tudi oblikovali hipotezo ena: Več kot polovica pedagoških delavcev je naklonjena procesu uresničevanja inkluzije do otrok, ki imajo starše Jehovove priče.

Za preverjanje hipoteze 1 smo preverjali podatke iz anketnega vprašalnika (Priloga 1), in sicer s trditvijo 1 v drugem sklopu vprašalnika.

Preglednica 2: Inkluzija otrok Jehovovih prič

Trditve	Odgovori										skupaj	
	11 - sploh se ne strinjam		2- ne strinjam se		3- ne morem se odločiti		44 - strinjam se		55 - popolnoma se strinjam			
	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %
Inkluzija je proces, ki je namenjen tudi otrokom, katerih starši so Jehovove priče.	1	2 %	3	5 %	6	11 %	32	56 %	15	26 %	57	100 %

Kakor lahko razberemo iz Preglednice 2, je podatki kažejo, da je 47 (82 %) pedagoških delavcev od 57 (100 %) mnenja, da je inkluzija ustrezen pristop tudi za otroke Prič. 6 (11 %) pedagoških delavcev se glede tega ni moglo odločiti, 4 (7 %) se pa s to postavko ne strinja.

Jasno je razvidno, da je več kot polovica pedagoških delavcev naklonjena procesu uresničevanja inkluzije do otrok, ki imajo starše Jehovove priče. Hipotezo 1 lahko potrdimo.

Menimo, da smo take rezultate dobili zato, ker je inkluzija v pedagoških vodah aktualna tematika (Skidmore, 2004). Inkluzija se je močno razširila v devetdesetih letih (Thomas, Walker in Webb, 2005). Kmalu zatem, leta 1996, je bila v Sloveniji inkluzija tudi uzakonjena (Kavkler idr., 2008). Iz tega sklepamo, da so pedagoški delavci z njo seznanjeni in ji na splošno naklonjeni, kar potrjuje tudi slovenska raziskava iz leta 2015 (Korče in Zgonc, 2015) in iz leta 2016 (Kohek, 2016). Poleg tega so slovenski učitelji, ki imajo v razredu otroka Jehovovih prič, glede na intervju za starše (Priloga 2) seznanjeni z verovanjem Jehovovih prič. Menimo, da lahko tudi zaradi tega potrdimo, da so inkluzivnim načelom in pristopom do otrok Jehovovih prič v večini naklonjeni tudi pedagoški delavci, ki so sodelovali v naši raziskavi, saj so seznanjeni tako z inkluzijo kot z verovanjem te verske skupine.

Predvidevali smo, da so pedagoški delavci, stari nad 45 let, manj naklonjeni inkluziji kot njihovi mlajši sodelavci. Inkluzija je bila sicer v Sloveniji uzakonjena leta 1996, vendar so se spremembe iz teorije v prakso dogajale zelo počasi (Kavkler idr., 2008). Tisti

pedagoški delavci, ki so sedaj stari več kot 45 let, so bili v času uzakonitve inkluzije v svojih zgodnjih ali srednjih 20. letih. Sedaj so že dolgo časa v pedagoških vodah. Menimo, da imajo sicer veliko izkušenj, a vendar že izoblikovane vzgojne pristope, ki jih udeležujejo in so posledično manj dovzetni za drugačen, inkluziven pristop. Na podlagi tega prepričanja smo oblikovali drugo hipotezo: Pedagoški delavci, ki so stari več kot 45 let, imajo več pomislekov glede uresničevanja inkluzije.

Za preverjanje hipoteze 2 smo preverjali podatke iz anketnega vprašalnika (Priloga 1) na vseh postavkah prvega sklopa trditve, in sicer glede na starost pedagoških delavcev: Stališča tistih, ki so stari 45 let ali manj in stališča tistih pedagoških delavcev, ki so starejši od 45 let.

Preglednica 3: Stališča pedagoških delavcev, starih 45 let ali manj, do inkluzije

Trditve	Odgovori										skupaj	
	11 - sploh se ne strinjam		2- ne strinjam se		3- ne morem se odločiti		4 - strinjam se		5 - popolnoma se strinjam			
	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %
Uspešnost inkluzije je odvisna od vsakega posameznika.	1	4 %	2	8 %	2	8 %	13	50 %	8	30 %	26	100 %
Uspešnost inkluzije je odvisna od celotne družbe.	1	4 %	2	8 %	4	16 %	13	52 %	5	20 %	25	100 %
Inkluzija je proces, ki se uresničuje in odvija vsakodnevno.	0	0 %	0	0 %	3	12 %	14	59 %	7	29 %	24	100 %
Negativna stališča učitelja do inkluzije preprečujejo zagotavljanje inkluzije.	1	4 %	2	8 %	3	12 %	12	50 %	6	26 %	24	100 %
Inkluzija je možna v teoriji, v praksi pa ne.	6	26 %	13	54 %	5	20 %	0	0 %	0	0 %	24	100 %

Preglednica 4: Stališča pedagoških delavcev, starejših od 45 let, do inkluzije

Trditve	Odgovori					skupaj
	11 - sploh se	2- ne strinjam se	3- ne morem se odločiti	4 - strinjam se	5 - popolnoma	

	ne strinjam								a se strinjam			
	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %
Uspešnost inkluzije je odvisna od vsakega posameznika.	1	4 %	2	8 %	2	8 %	13	50 %	8	30 %	26	100 %
Uspešnost inkluzije je odvisna od celotne družbe.	1	4 %	2	8 %	4	16 %	13	52 %	5	20 %	25	100 %
Inkluzija je proces, ki se uresničuje in odvija vsakodnevno.	0	0 %	0	0 %	3	12 %	14	59 %	7	29 %	24	100 %
Negativna stališča učitelja do inkluzije preprečujejo zagotavljanje inkluzije.	1	4 %	2	8 %	3	12 %	12	50 %	6	26 %	24	100 %
Inkluzija je možna v teoriji, v praksi pa ne.	6	26 %	13	54 %	5	20 %	0	0 %	0	0 %	24	100 %

S preglednico 3 in preglednico 4 smo primerjali ali imajo pedagoški delavci, ki so stari več kot 45 let, več pomislekov glede uresničevanja inkluzije, kot tisti, ki so stari 45 let ali manj.

Pri trditvi, da je uspešnost inkluzije odvisna od vsakega posameznika, se strinja večina pedagoških delavcev. Glede pedagoških delavcev, starih 45 let ali manj se jih strinja 29, kar je 91 % od 32 (100 %) pedagoških delavcev. S to postavko se strinja tudi 21 (80 %) izmed 26 (100 %) pedagoških delavcev, starejših od 45 let.

Postavki, da je uspešnost inkluzije odvisna od celotne družbe, je naklonjenih 29 pedagoških delavcev, kar je 91 % od 32 (100 %) starih 45 let ali manj. Prav tako je temu naklonjenih 18 (80 %) od 25 (100 %) pedagoških delavcev starih nad 45 let.

Da je inkluzija proces, ki se uresničuje in odvija vsakodnevno, se strinja 11, kar je 97 % od 32 (100 %) pedagoških delavcev, starih 45 let ali manj. S tem se strinja tudi 21, kar je 88 % pedagoških delavcev, od 24 (100 %), starejših od 45 let.

Pri postavki, da negativna stališča pedagoškega delavca do inkluzije preprečujejo zagotavljanje le-te, se s tem strinja 28, kar je 88 % pedagoških delavcev izmed 32 (100 %), starih 45 let ali manj. Prav tako je tej postavki naklonjenih 18 (76 %) pedagoških delavcev, od 24 (100 %), starih nad 45 let.

Ali je izvajanje inkluzije mogoče tudi v praksi? 27, kar je 85 % izmed 32 (100 %) pedagoških delavcev, starih 45 ali manj, je mnenja, da je to mogoče. Prav tako se s tem strinja 19, kar je 80 % od 24 (100 %) pedagoških delavcev, starih nad 45 let.

Po preveritvi vseh postavk, povezanih s stališči pedagoških delavcev do inkluzije na splošno (Preglednica 3 in 4), ugotavljamo, da je izvajanju inkluzije naklonjena večina pedagoških delavcev naše raziskave. Vendar pa je pri vsaki postavki iz Preglednice 2 v primerjavi s Preglednico 4 razvidno, da so temu v večji meri naklonjeni pedagoški delavci stari 45 let ali manj, s čimer potrjujemo drugo hipotezo.

Je pa razlika v naklonjenosti do inkluzije glede na starost pedagoških delavcev majhna. Kakor smo navajali že v teoretičnem delu magistrskega dela, se pedagoške delavce spodbuja h kvaliteti inkluzivnega izobraževanja. Prav tako se vsem pedagoškim delavcem zagotavlja ustrezna usposabljanja, da se čutijo kompetentne prevzeti odgovornost za vse učence, ne glede na njihove potrebe ali njihovo drugačnost (Demšar Pečak, 2000). Iz tega lahko sklepamo, da so pedagoški delavci usposobljeni in posledično po večini naklonjeni inkluziji, ne glede na starost. Je pa res, da je bil naš raziskovalni vzorec majhen, saj smo raziskavo izvajali samo na tistih pedagoških delavcih, ki so imeli stik z otrokom Jehovovih prič. Mogoče ravno zaradi tega ni prišlo do večjih odstopanj v naklonjenosti do inkluzije glede na starost pedagoških delavcev. Podobne rezultate glede naklonjenosti do inkluzije s strani pedagoških delavcev glede na starost, namreč najdemo tudi v raziskavi (Vrhovnik, 2013), kjer je bil raziskovalni vzorec bistveno večji. Raziskava pa je pokazala da so mlajši pedagoški delavci bolj naklonjeni uresničevanju inkluzije v primerjavi s starejšimi pedagoškimi delavci, saj so mlajši pedagoški delavci v večji meri prepričani, da lahko otroci s posebni potrebami, oziroma otroci, ki so drugačni, ravno tako dosegajo odlične rezultate (prav tam).

5.2.3.2 Stališča pedagoških delavcev do sodelovanja s starši

Vsi otroci so v začetku šolanja bolj kot kadar koli kasneje povezani in soodvisni od svojih staršev. Ravno zaradi tega ima pedagoški delavec posredno največ vpliva na stališča staršev ravno v tem obdobju otroka. Starše lahko po potrebi tudi usmerja in jim pomaga. Za otroka in njegovo vključevanje v šolsko okolje so bistvenega pomena tudi dobri odnosi med starši in pedagoškimi delavci (Lepičnik Vodopivec, 1996). Prepričani smo, da se tega zavedajo tudi pedagoški delavci. Oblikovali smo hipotezo 3, ki pravi: Več kot polovica pedagoških delavcev je mnenja, da je za uresničevanje temeljnih ciljev inkluzije nujno potrebno dobro sodelovanje s starši.

S tretjo hipotezo smo predvidevali, da se več kot polovica pedagoških delavcev strinja, da morajo s starši dobro sodelovati, da bi bili lahko uresničeni temeljni cilji inkluzije. Za preverjanje tretje hipoteze smo se poslužili anketnega vprašalnika (Priloga 1) kjer je bila ključna 2. postavka 2. sklopa vprašalnika.

Preglednica 5: Odvisnost inkluzije od sodelovanja med pedagoškimi delavci in starši, Jehovovimi pričami

Trditve	Odgovori										skupaj	
	11 - sploh se ne strinjam		2- ne strinjam se		3- ne morem se odločiti		44 - strinjam se		55 - popolnoma se strinjam			
	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %
Uspešnost inkluzije pri otrocih Jehovovih prič je odvisna od uspešnega sodelovanja med starši in pedagoškimi delavci.	2	4 %	1	2 %	9	16 %	27	47 %	18	32 %	57	100 %

Iz preglednice 5 razberemo, da je 45 (79 %) od 57 (100 %) udeležencev pri tej postavki potrdilo, da je uspešnost inkluzije pri otrocih Jehovovih prič odvisna od dobrega sodelovanja med starši in pedagoškimi delavci. 9, to je 16 % se glede tega ni moglo odločiti, 4 pedagoški delavci (7 %) se pa s tem ne strinjajo.

Jasno je razvidno, da je več kot polovica pedagoških delavcev naklonjena stališču, da je za uresničevanje temeljnih ciljev inkluzije nujno potrebno medsebojno dobro sodelovanje s starši. Hipotezo 3 potrjujemo. Iz tega sklepamo, da se pedagoški delavci zavedajo pomembnosti partnerstva s starši. Dejstvo je, da si pedagoški delavci preko komunikacije s starši zagotovijo potrebne informacije, ki jih potrebujejo pri svojem delu z otrokom. To jim lahko uspe le tako, da spoštujejo vsakega starša, ne glede na svoje lastno mnenje, kar se tiče vzgoje otrok. Posledično do staršev kažejo naklonjenost in osebno zanimanje (Daniels in Stafford, 2003).

Da je za inkluzijo temeljno partnersko sodelovanje med starši in pedagoškimi delavci, je pokazala tudi raziskava, ki je preverjala sodelovanje med starši otrok s posebnimi vzgojno izobraževalnimi potrebami in specialnimi pedagogi na osnovni šoli (Bučar, 2012).

5.3. Kvalitativni del raziskave

V okviru kvalitativnega dela raziskave smo proučili mnenja in izkušnje staršev, ki so Jehovove priče, s šolo, ki jo obiskuje njihov otrok.

5.3.1 Raziskovalna vprašanja

V raziskovalnem delu smo oblikovali naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kaj menijo starši, da učitelji potrebujejo za proces uresničevanja temeljnih ciljev inkluzije do otrok Jehovovih prič?
- Kakšne so izkušnje Jehovovih prič, katerih otrok se šola v javni osnovni šoli, s pedagoškimi delavci šole?
- So otroci Jehovovih prič poročali svojim staršem, da so jih pedagoški delavci posebej izpostavljali zaradi verskega prepričanja?
- Kje starši vidijo možnost izboljšave za sodelovanje s pedagoškimi delavci?

5.3.2 Metodologija

5.3.2.1 Raziskovalne metode

Kvalitativni del raziskave je temeljil na polstrukturiranem intervjuju. Opravili smo ga s starši, ki so Jehovove priče in imajo otroka vključenega v javno osnovno šolo v Republiki Sloveniji. Intervjuje smo pripravili glede na raziskovalna vprašanja in na podlagi pregledane literature.

5.3.2.2 Vključeni v raziskavo

V kvalitativno raziskavo smo vključili 20 staršev obeh spolov iz različnih delov Slovenije, ki 1) so bili v letu 2017/2018 aktivni člani Krščanske verske skupnosti Jehovovih prič, 2) imajo otroka, ki se je v šolskem letu 2017/2018 šolal v javni šoli v Republiki Sloveniji in 3) so predhodno dovolili, da na šolo njihovega otroka pošljemo vprašalnik za pedagoške delavce.

5.3.2.3 Opis Pripomočkov

Polstrukturirani intervju (priloga 2) je sestavljen iz sedmih glavnih vprašanj, vsako glavno vprašanje pa ima še od enega do pet podvprašanj. V začetnem delu intervjuja smo preverjali izzive in izkušnje staršev s pedagoškimi delavci. Nato nas je zanimalo, katere spremembe predlagajo starši, da bi za njihovega otroka bili uresničeni temeljni cilji inkluzije, in ali je otrok imel kakšno neprijetno izkušnjo v šoli zaradi veroizpovedi ter ali je imel kakšno prijetno izkušnjo, povezano z veroizpovedjo. Na koncu pa nas je zanimalo še, kaj starši menijo, kako izboljšati medsebojno sodelovanje s pedagoškimi delavci ter sodelovanje s strani pedagoških delavcev in s strani staršev. Vprašanja so odprtega tipa in sledijo predhodnemu okvirju. Ta tip intervjuja smo uporabili zato, ker lahko dobro preiščemo področje raziskovanja, saj odkrivamo kakšna je problematika in kakšen je pogled intervjuvancev nanjo. Tudi sami odgovori so bolj spontani, osebni in samoodkrivajoči (Kordeš in Smrdu, 2015).

5.3.2.4 Opis postopka zbiranja podatkov

Ob zbiranju kontaktov pedagoških delavcev pri kvantitativnem delu raziskave smo hkrati sestavili vprašanja, ki smo jih nato uporabili v polstrukturiranemu intervjuju za starše – Jehovove priče, ki imajo otroke v osnovni šoli. Izmed staršev, ki smo jih kontaktirali v kvantitativnem delu raziskave smo naključno izbrali 20 posameznikov, jih ponovno kontaktirali in nato z njimi opravili polstrukturirani intervju.

5.3.2.5 Opis postopka obdelave podatkov

Sam postopek kvalitativne analize intervjujev smo opravili v šestih korakih, po postopku, ki sta ga opisala Glaser in Strauss (1967, v Mesec, 1998):

- urejanje gradiva,
- določitev enot kodiranja,
- odprto kodiranje,
- izbor in definicija relevantnih pojmov in kategorij,
- selektivno kodiranje,
- oblikovanje končne teoretične formulacije.

Besedila intervjujev smo zbrali, prepisali, uredili in jih kodirali s tehniko neposrednega poimenovanja (Priloga 3) (Mesec, 1998). Nato smo združili sorodne pojme v kategorije, tako da smo jih med seboj primerjali in ugotavljali, kateri pojmi se nanašajo na podobne pojave, ter jih tako kategorizirali. Za tem smo vzpostavljali hierarhijo med kategorijami in pod-kategorijami z osnim kodiranjem. Tako dobljene definirane kategorije smo med seboj primerjali in jih selektivno kodirali. Pri tem postopku smo potem kategorije med seboj povezali in oblikovali teoretični okvir. Tako smo pripravili vse potrebno za formuliranje teorije. Opisali smo enostavne klasifikacije, in sicer tako, da smo posamezne izjave in druge empirične postavke klasificirali, oziroma združili podobne, jih poimenovali z istim pojmom in to klasifikacijo opisali (prav tam).

5.3.3 Rezultati in interpretacija

Intervjuvancem smo postavili vprašanja, ki so se navezovala na izkušnje in doživljanje njihovih otrok v šoli ter njih samih. Želeli smo izvedeti, kaj menijo starši glede izvajanja inkluzije s strani pedagoškega delavca, kakšne imajo izkušnje s pedagoškimi delavci, ali so bili njihovi otroci zaradi veroizpovedi izpostavljeni, in kje vidijo izboljšave pri sodelovanju s pedagoškimi delavci. Poglobili smo se v vlogo staršev pri sodelovanju v izobraževalnem procesu njihovih otrok.

Z analizo intervjujev smo pridobili odgovore na zastavljena vprašanja. Odgovore intervjujev smo zbrali v štiri sklope, ki jih v nadaljevanju podrobneje obravnavamo:

- uresničevanje temeljnih ciljev inkluzije,
- izkušnje Jehovovih prič s pedagoškimi delavci šole,
- izpostavljanje zaradi verskega prepričanja,
- vidik staršev glede boljšega sodelovanja.

5.3.3.1 Uresničevanje temeljnih ciljev inkluzije

Z intervjuji smo želeli ugotoviti, ali so starši mnenja, da potrebujejo pedagoški delavci za uresničevanje temeljnih ciljev inkluzije do Jehovovih prič, več dodatnih informacij. Kot smo že navedli v teoretičnem delu magistrske naloge, je inkluzija definirana kot iskanje načinov kako živeti z različnostjo in kako učiti o različnosti. Inkluzija se ukvarja z identifikacijo in odstranjevanjem ovir, prisotnostjo, participacijo in napredovanjem vseh učencev (Opara, 2015).

Starši so v prvi vrsti izpostavili njim moteče dejavnike, zaradi katerih menijo, da temelji inkluzije niso v celoti uresničeni. Šestnajst intervjuvanih je izrazilo željo, da naj bi se verske običaje, oziroma praznovanja izločilo iz šolskega pouka, da bi šola morala biti versko nevtralna in bi bilo potrebnih več vsebin, ki niso povezane z običaji katoliške religije. Eden izmed njih poudarja, da je obhajanje verskih običajev nekaj, kar spada v krog družine, ne pa v šolo. Drugi intervjuvanec je poudaril, da je problem ocenjevanje izdelkov povezanih s katoliško religijo, saj je izdelovanje tovrstnih izdelkov za Jehovove priče nesprejemljivo. Šest intervjuvancev je predlagalo, da naj bi bile religije na splošno, ne samo katoliška, v šolski prostor vključene informativno (na nevtralen način). Sedemnajst intervjuvancev je poročalo, da je za uresničevanje temeljnih ciljev inkluzije nujno sprejemanje različnosti, dopuščanje drugačnosti in sprejemanje otroka, takšnega kot je, ter da sta nujna spoštovanje in nepristranskost. Pet intervjuvancev izpostavlja, da za inkluzijo ni sprejemljivo izvajanje pritiska na otroka, oziroma ga siliti v nekaj, kar je zanj sporno. Sedem intervjuvancev pa pravi, da je predvsem pomembno, da se pedagoški delavci držijo dogovora z njimi. Štirje intervjuvanci menijo, da temeljni cilji inkluzije niso uresničeni zaradi praznovanj rojstnih dni v času šolskega pouka, in sicer v smislu, da ni ustrezno poskrbljeno za tiste posameznike, ki bi jim bila udeležba pri nečem takem sporna. So pa starši enotni, da je za inkluzijo potrebna strpnost in spoštovanje svobode vsakega posameznika.

Če pridobljene rezultate pregledamo v okviru zastavljenih raziskovalnih vprašanj, lahko povzamemo, da starši po večini od pedagoškega delavca pričakujejo da sprejema in dopušča drugačnost, ter da je spoštljiv in nepristranski. Kakor smo že navedli v teoretičnem delu je zelo pomembno, da se pedagoški delavci zavedajo, da so jim starši pravzaprav svoje otroke zaupali v oskrbo (Merz, 1981, v Lepičnik Vodopivec, 1996). In da se za vzgojo svojih otrok čutijo odgovorne (Lepičnik Vodopivec, 1996). Jehovove priče so prepričani, da dober starš svojega otroka poučuje o svojem verovanju, zato jim je zelo pomembno, da otroci ravnajo v skladu z njihovim verskim prepričanjem, tudi kadar njih samih ni zraven (Odgovori na svetopisemska vprašanja: Kakšen je dober starš). Predvsem je pomembno, da se pedagoški delavci zavedajo, da so starši ljudje, ki so jim zaupali svoje otroke, ter da se starši do svojih otrok še vedno čutijo odgovorne. Odgovornost pa posledično povzroča strah in zaskrbljenost staršev. Ravno zato je potrebna komunikacija med starši in pedagoškimi delavci, saj je le z dobro komunikacijo zgrajen dober odnos, kar pa je temelj za napredek otroka (Lepičnik Vodopivec, 1996). Iz tega lahko razumemo, kako zelo je torej staršem – Jehovovim pričam pomembno, da jih pedagoški delavci spoštujejo in da upoštevajo njihove želje. S tem so po njihovem mnenju doseženi temeljni cilji inkluzije.

5.3.3.2 Izkušnje Jehovovih prič s pedagoškimi delavci osnovnih šol

V prvem delu intervjuja smo poskušali izvedeti, kakšne so izkušnje staršev, Jehovovih prič s pedagoškimi delavci osnovne šole njihovega otroka, ko so do pedagoškega delavca pristopili in tudi kasneje, tokom leta. Izmed dvajsetih intervjuvanih so trije svojo izkušnji opisali kot neprijetno. S strani pedagoških delavcev so naleteli na neodobranje, predsodke, nestrinjanje, pregovarjanje v nasprotno in neprijetno vzdušje. Štirinajst intervjuvancev je o izkušnji poročalo pozitivno. Pedagoški delavci so bili odprti in pripravljeni prisluhniti njihovim željam. Bili so razumevajoči in spoštljivi, brez predsodkov. Bili so pripravljeni upoštevati drugačno stališče in spoštovati želje. Nekateri so verovanje Jehovovih prič tudi že poznali. Trije intervjuvanci izkušnje niso izpostavili, saj z dotičnim pedagoškim delavcem že več let sodelujejo in so s sodelovanjem tudi zadovoljni. Glede izkušenj tokom leta, je sedem intervjuvancev poročalo, da se učitelji niso držali dogovora, oziroma niso upoštevali želja, s katerimi so bili seznanjeni na začetku šolskega leta. Predvsem se je šlo za siljenje ali pa nagovarjanje otrok k sodelovanju pri rojstnih dneh, pustovanju ali drugim prazničnim vsebinam, ki so za Jehovove priče sporne. Starši so se s pedagoškimi delavci zaradi tovrstnih situacij ponovno pogovorili. Trinajst intervjuvancev pa ni imelo nobenih težav. Poročali so, da so učitelji dosledno upoštevali in spoštovali njihove želje, oziroma želje njihovih otrok, kar se tiče za njih spornih stvari. Štirje intervjuvanci so poročali še, da so pristopili tudi do drugega ali drugih pedagoških delavcev, ne samo do razrednika, zgolj da bi jih preventivno seznanili. Naleteli so na pozitiven odziv.

Iz odgovorov smo lahko razbrali, da so izkušnje Jehovovih prič, katerih otrok se šola v javni osnovni šoli, po večini pozitivne. Pedagoški delavci so bili spoštljivi in brez predsodkov. Nekaj staršev je sicer poročalo, da se nekateri pedagoški delavci niso držali prvotnega dogovora, vendar so potem situacijo razrešili z dodatnim pogovorom in temeljitejšim pojasnilom. Menimo, da so izkušnje staršev po večini pozitivne iz dveh razlogov. Starši so do pedagoškega delavca pristopili in pojasnili kakšne so njihove želje, pedagoški delavci pa so to upoštevali. Prepričani smo, da so izkušnje pozitivne tudi zaradi tega, ker se pedagoški delavci zavedajo, da so starši del šolskega tima in enakovredni člani skupine za sprejemanje odločitev glede njihovega otroka. Zaradi tega tudi spoštujejo in upoštevajo mnenje starša enako kot spoštujejo mnenje katerega koli drugega člana tima (Kavkler idr., 2008).

5.3.3.3 Izpostavljanje zaradi verskega prepričanja

Tokom intervjuja nas je zanimalo, ali so otroci staršem poročali, če so bili posebej izpostavljeni s strani pedagoških delavcev zaradi veroizpovedi in kaj točno se je zgodilo. Devet intervjuvanih pravi, da se taka situacija ni pojavila in da so njihovi otroci vedno dobili možnost alternative, oziroma da so se lahko od za njih nesprejemljivih običajih (praznovanje rojstnih dni, pustovanje, božično – novoletno rajanje) umaknili. Sedem intervjuvancev je povedalo, da so pedagoški delavci njihovega otroka zaradi veroizpovedi izpostavili pred razredom. En intervjuvani je navedel, da je pedagoški delavec njegovemu otroku prigovarjal, naj sodeluje pri izdelavi pustnih mask. V šestih primerih pa je šlo za praznovanje rojstnih dni v času šolskega pouka. Štirje poročajo, da so pedagoški delavci otroka silili, da pri praznovanju sodeluje, ali čestita sošolcu, oziroma sošolki, ki ima rojstni dan. V dveh primerih pa so poročali, da je šlo za prigovarjanje k sodelovanju ob rojstnodnevem praznovanju.

Opazili smo lahko, da nam je polovica staršev v intervjuju zaupala, da so jim otroci poročali, da so jih pedagoški delavci izpostavili zaradi verskega prepričanja. Glede na odgovore je razvidno, da so v večini primerov pedagoški delavci to naredili nenamerno in da so potem zadevo razrešili na miren način in upoštevali želje otroka in staršev. Sklepamo, da je do tega prišlo zgolj zaradi nepozornosti pedagoškega delavca (da je npr. pozabil, da otrok Jehovovih prič ne želi sodelovati pri praznovanju rojstnih dni).

5.3.3.4 Vidik staršev glede boljšega sodelovanja

Skozi intervju smo preverjali tudi, kje starši vidijo možnost izboljšave za sodelovanje s pedagoškimi delavci, oziroma kaj svetujejo drugim staršem glede boljšega sodelovanja. Intervjuvanci so enotnega mnenja, da je potreben pogovor. Poročajo, da mora biti pristop s strani staršev do pedagoškega delavca prijazen, toda odločen. Menijo, da je pomembno, da pojasnijo, zakaj za določene stvari ne želijo, da so njihovi otroci vključeni v sodelovanje. Želijo, da so njihova stališča razumljena kot zgolj drugačna, ne pa fanatična zaradi religije. Poročajo tudi, da bi to pojasnjevanje moralo biti nevsiljivo, taktno in elastično, vezano na tematike, ki se tičejo medsebojnega sodelovanja. Kratko in jedrnat, kar zahteva tudi predhodno pripravo. Poleg tega pa starši tudi svetujejo, da je pomembno izogibanje konfliktom in iskanje skupne rešitve. Povedali so, da v praksi to pomeni, da je potrebno, da tudi sami znajo sprejemati drugačnost in ceniti učiteljev trud. Trije intervjuvanci so poudarili tudi, da je pomembna tudi predhodna priprava otroka,

predvsem da bo njegovo vedenje vzorno, spoštljivo in da bo viden njegov trud. Devet intervjuvancev tudi svetuje, da je pedagoškemu delavcu dobro ponuditi tudi dodatne informacije glede njihovega verovanja, povezanega s kočljivimi tematikami, bodisi da priskrbijo literaturo, ki govori o tem, ali pa da usmerijo na spletno mesto jw.org, kjer so te tematike obravnavane.

Starše smo povprašali tudi, kaj menijo, da bi lahko pedagoški delavec storil za boljše sodelovanje z njimi. Enajst intervjuvancev je poročalo, da so s trenutnim sodelovanjem zelo zadovoljni, oziroma da lahko kakršne koli nesporazume brez težav rešujejo. Povedali so, da so pedagoški delavci odprti, spoštljivi, prijazni ter pripravljeni prisluhniti drugačnemu mnenju in spoštovati drugo stališče. Pet od enajstih je poročalo tudi, da pedagoški delavec samo verovanje že pozna, da predvidi morebitne sporne situacije in jih prepreči, ali pa se posvetuje s starši. Devet intervjuvancev je poročalo, da bi pri sodelovanju s strani pedagoškega delavca želeli več sprejemanja, da bi prisluhnil, kaj pravzaprav želijo ter da bi se držal dogovora. Dva intervjuvanca od devetih sta izpostavila, da je sodelovanje sicer dobro, vendar da pogrešajo, da bi učitelj pokazal več samoiniciative, predvsem pri situacijah, ki se jih ne da vnaprej predvideti, kot je praznovanje rojstnega dne, ko starši niso vnaprej seznanjeni s situacijo. Dva izmed devetih intervjuvanih sta poudarila tudi, da si želita, da bi bilo organiziranih več dejavnosti ne-verskih tematik, da niso povezane s katoliškimi običaji. En intervjuvanec od teh devetih je izpostavil tudi da si želi, da bi pedagoški delavec k sodelovanju pristopil neobremenjeno in brez predsodkov ter da naj te drugačnosti ne bi jemal kot osebni napad na svoje delo, ampak da bi skušal razumeti, da se gre zgolj za drugačno gledišče.

Iz intervjujev smo pridobili odgovor na raziskovalno vprašanje, kje starši vidijo možnost izboljšave za sodelovanje s pedagoškimi delavci. Starši so izpostavili, kaj predvsem lahko naredijo samo in kaj lahko naredi pedagoški delavec. Poudarili so, da je pomemben pogovor in način, kako pristopiti do pedagoškega delavca. Polovica staršev je menila tudi, da je pedagoškemu delavcu smiselno ponuditi več informacij glede svojega verovanja, za lažje razumevanje njihovih želja. Iz tega lahko sklepamo, da starši želijo, da se njihov vzgojni stili sklada z učiteljevimi. Prav tako se zavedajo kako pomembno je, da pedagoški delavec pozna njihove želje in potrebe. Menimo, da lahko iz odgovorov sklepamo da starši – Jehovove priče želijo dobro sodelovanje s pedagoškimi delavci in da se zavedajo, da bi lahko medsebojni konflikti vplivali na harmonično in čustveno stabilnost otrokove osebnosti v šoli. (Lepičnik Vodopivec, 1996).

Iz odgovorov smo lahko razbrali tudi, da je več kot polovica staršev zadovoljnih s trenutnim sodelovanjem in pristopom pedagoškega delavca, nekateri zgolj pogrešajo več samoiniciative s strani pedagoškega delavca. Predvidevamo, da je sodelovanje med

starši – Jehovovimi pričami in pedagoškimi delavci po večini uspešno zato, ker starši definirajo kaj želijo od pedagoškega delavca, pedagoški delavci pa svojo nalogo jemljejo resno in starše obravnavajo kot enakovredne partnerje v odnosu. Menimo, da se tako starši kot pedagoški delavci zavedajo, da dobro sodelovanje lahko razvije ob medsebojnem zaupanju, oziroma pripravljenosti razkrivanja tistih vidikov doživljanja, ki so pomembni za njun odnos in komunikacijo (Lamovec, 1991, v Lepičnik Vodopivec, 1996). Da pa nekateri pedagoški delavci ne pokažejo več samoiniciative glede otrok Jehovovih prič, pa menimo, da je morda zato, ker imajo verjetno v razredu veliko različnih učencev in ne zmorejo zmeraj biti pozorni na čisto vsako potrebo individuuma, poleg tega imajo tudi učni program, kateremu morajo slediti.

6 SKLEPNE UGOTOVITVE

Magistrsko delo zaključujemo s sklepnimi ugotovitvami in spoznanji glede doseženih ciljev, ki smo si ji zadali na začetku ustvarjanja magistrskega dela.

V teoretičnem delu smo na podlagi tuje in domače literature predstavili pojem inkluzije v javno izobraževalnem prostoru, ovire za uresničevanje inkluzije in pomen sodelovanja med starši in pedagoškimi delavci. Umestili smo vlogo religije in kulturne dediščine v proces osnovnošolskega izobraževanja. Ker smo raziskovali stališča inkluzije do otrok Jehovovih prič v osnovnih šolah, smo bolj podrobno predstavili Krščansko versko skupnost Jehovovih prič, njihovo verovanje in njihov pogled na izobraževanje.

V empiričnem delu smo skozi kombinirano, kvantitativno in kvalitativno raziskovanje, preverjali stališča pedagoških delavcev do otrok Jehovovih prič in izkušnje staršev – Jehovovih prič, ki imajo otroka v javni osnovni šoli.

V kvantitativnem delu smo oblikovali tri hipoteze, ki smo jih nato preverjali z anketnim vprašalnikom, pri pedagoških delavcih, ki so imeli stik z otrokom Prič. V prvi hipotezi smo predvidevali da je več kot polovica pedagoških delavcev naklonjena procesu uresničevanja inkluzije do otrok, ki imajo starše Jehovove priče. Hipotezo smo potrdili. Pri drugi hipotezi smo navedli, da imajo pedagoški delavci, ki so stari več kot 45 let, več pomislekov glede uresničevanja inkluzije, kot tisti, ki so stari manj kot 45 let. Potrdili smo tudi drugo hipotezo. Tretjo hipotezo smo zasnovali na osnovi pomena sodelovanja med starši in pedagoškimi delavci, in sicer da je več kot polovica pedagoških delavcev mnenja, da je za uresničevanje temeljnih ciljev inkluzije nujno potrebno dobro sodelovanje s starši. Potrdili smo tudi tretjo hipotezo.

V kvalitativnem delu raziskave smo oblikovali raziskovanja vprašanja, na katera smo dobili odgovore v opravljenih intervjujih s starši. Prišli smo do ugotovitev, da so izkušnje staršev s pedagoškimi delavci, s katerimi sodelujejo, povečini dobre. Mnogi starši so izrazili hvaležnost in pohvale, ker so pedagoški delavci odprti in ker znajo sprejemati drugačnost. Rezultati so pokazali tudi, da starši po večini menijo, da je s strani pedagoškega delavca, za uresničevanje temeljnih ciljev inkluzije, nujno potrebno sprejemanje različnosti, dopuščenje drugačnosti, spoštovanje in nepristranskost. Starši menijo tudi, da je v večini primerov potreben zgolj pogovor, kjer lahko pojasnijo kaj želijo od pedagoškega delavca, in da od njega pričakujejo, da bo njihove želje sprejemal ter spoštoval njihovo prepričanje. Zaradi poudarka na sprejemanju drugačnosti pri inkluzivnem pristopu v šolah, smo želeli pri starših preveriti tudi v kolikšni meri so otroci

Jehovovih prič s strani pedagoških delavcev izpostavljeni zaradi veroizpovedi svojih staršev. V polovici primerov so nam starši zaupali, da so jim otroci poročali, da so bili s strani pedagoškega delavca izpostavljeni zaradi verskega prepričanja. Ampak večini primerov, glede na poročilo staršev, to za otroka Prič ni predstavljalo težav, oziroma so morebitni nesporazum hitro razrešili. Na področju partnerstva med starši in pedagoškimi delavci so starši izpostavili, da je za dobro sodelovanje s pedagoškimi delavci potrebna komunikacija. Omenili so tudi, da je potrebno ceniti trud pedagoških delavcev in spoštovati njihov način dela, a hkrati jasno definirati kaj od njih pričakujejo v povezavi z otrokom.

Glede opravljene raziskave menimo, da je glavna pomanjkljivost le-te majhen reprezentativni vzorec pri kvantitativni raziskavi (N=64), ker iz tako majhnega vzorca težje razberemo pomembne razlike, oziroma težje karkoli posplošimo na populacijo.

Dejstvo je tudi, da so mnoge šole zavrnilo sodelovanje v naši raziskavi, pa tudi nekaj staršev se ni strinjalo, da vprašalnik pošljemo na šolo njihovih otrok.

Kot pomanjkljivost lahko omenimo tudi majhnost skupine, na kateri je pravzaprav temeljila raziskava: v šolskem letu 2017/2018 je bilo v javne osnovne šole vključenih zgolj 129 otrok Jehovovih prič.

Nekateri starši, ki so zavrnilo sodelovanje v raziskavi, so nam, ko smo jih kontaktirali, zaupali, da zavračajo sodelovanje, ker ima njihov otrok učne težave ali pa ker se ne želijo izpostavljati. To pa predvsem zato, ker imajo s pedagoškimi delavci, s katerimi že sodelujejo, težave zaradi želja v zvezi z veroizpovedjo glede svojega otroka. Zaradi tega se tudi bojijo sodelovati v raziskavi ali privoliti, da bi kontaktirali pedagoške delavce s katerimi sodelujejo, ker jih je strah, da bi lahko bil njihov otrok zaradi tega še dodatno, po nepotrebnem izpostavljen. Posledično se zastavlja vprašanje, v kolikšni meri so naše ugotovitve na splošno reprezentativne, tako pri kvantitativni, kot pri kvalitativni raziskavi, saj zaradi prej omenjenih dejavnikov nismo mogli vključiti posameznikov s primeri (pedagoških delavcev in staršev), kjer je ta tematika bolj sporna.

Kar se tiče strokovnega doprinosa, smo v teoretičnem delu magistrskega dela v okviru osnovnošolskega izobraževanja predstavili inkluzijo, ovire za uresničevanje inkluzije, partnerstvo med starši in pedagoškimi delavci, prepletanje religije in kulturne dediščine v šoli in Krščansko versko skupnost Jehovovih prič. V empiričnem delu smo analizirali podatke raziskave, ki smo jih pridobili na podlagi izpolnjenih vprašalnikov pedagoških delavcev in na podlagi intervjujev staršev. Raziskava osvetljuje vidik inkluzije na drugačen način, skozi veroizpoved. Bodočim raziskovalcem lahko služi za primerjavo pri raziskovanju inkluzije na kakšni drugi verski skupnosti.

Predvsem pa smo z raziskavo želeli doseči, da bi bilo jasno razvidno, da obstaja pomembna razlika med strinjanjem in sprejemanjem, saj menimo, da je to ključnega pomena za inkluzijo. Kajti tudi če se kdo ne strinja z običaji, verovanjem, prepričanjem, ravnanjem, govorjenjem itd. nekoga drugega, vendar to sprejema in spoštuje, lahko kljub razlikam, na podlagi medsebojnega sprejemanja in vzajemnega spoštovanja, odlično sodelujeta.

Menimo da bi nadgradnja te raziskave lahko bil kratek priročnik, v katerem bi bila temeljito pojasnjena vloga inkluzije pri verski raznolikosti v razredu. V tem primeru bi bilo smiselno raziskavo razširiti in preveriti stališča pedagoških delavcev še do drugih verskih skupnosti, ki so prisotne v našem okolju. Priročnik bi vseboval smernice, inovativne ideje in predloge za izvajanje inkluzije pri versko raznoliki razredni skupini, tako da bi se vsi učenci lahko počutili vključene na njim sprejemljiv način.

Ostaja pa odprto vprašanje, kako bi lahko dosegli, da bi pedagoški delavci tudi v praksi bolje razumeli, da obstaja pomembna razlika med strinjanjem in sprejemanjem nečesa, saj je po našem mnenju ravno sprejemanje ključ do uspešnega izvajanja inkluzije.

7 LITERATURA IN VIRI

- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Bogataj, J. (1998). *Smo kaj šegavi?* Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Božović, B. (2010). *Religija v javnih šolah, primerjava veljavne zakonodaje v Državah EU in ZDA*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za upravo.
- Bučar, K. (2012). *Sodelovanje med starš otrok s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami in specialnimi pedagogi na osnovni šoli*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. Pridobljeno 9.8.2018, s http://pefprints.pef.uni-lj.si/851/1/DIPLOMSKO_DELO_-_Katarina_Bu%C4%8Dar.pdf.
- Cencič, M. (2008). *Pedagoško raziskovanje. Kvantitativna empirična in neeksperimentalna raziskava*. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.
- Daniels, R. E. in Stafford, K. (2003). *Oblikovanje inkluzivnih oddelkov*. Ljubljana: Pedagoški inštitut, Razvojno-raziskovalni center pedagoških iniciativ Korak za korakom.
- Demšar Pečak, N. (2000). Integracija in (ali) inkluzija oseb s posebnimi potrebami v normalno socialno okolje. *Socialna pedagogika*, 4(4), 433 – 442. Pridobljeno 19.4.2018, s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-8MG1NUOX/49cf06afe7f9-440e-9e82-6269708d76f1/PDF>.
- Higgins, A. (2018). Jehovah's Witnesses, fleeing Russia crackdown, seek shelter in Finland. *New York Times*. Pridobljeno 6.8.2018, s <https://www.nytimes.com/2018/07/16/world/europe/putin-trump-russia-jehovahs-witness.html>.
- Hozjan, D. in Strle, M. (2012). *Inkluzija v sodobni šoli*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales.
- Jarni, B. (2012). *Vse za noč čarovnic*. Pridobljeno 23.5.2018, s http://www.e-knjiga.si/more_cover.php?recordID=104.
- Jehovove priče in izobraževanje*. (1995). New York: Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania.
- Kaj verjamejo Jehovove priče. (2015). *Stražni stolp*. Pridobljeno 23.5.2018, s <https://wol.jw.org/sl/wol/d/r64/lp-sv/2015646?q=pijan%C4%8Devanja&p=par>.

- Kamanga, F. (2016). *Experiences of Religious Minorities in Public High Schools in the Pioneer Valley: The Case of Jehovah's Witnesses*. Master's Capstone Projects. Amherst: Center for international Education. Pridobljeno 3. 10. 2017, s http://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1181&context=cie_caps_tone.
- Kavkler, M., Clement Morrison, A., Košak Babuder, M., Pulec Lah, S. in Stephen, V. (2008). *Razvoj inkluzivne vzgoje in izobraževanja – izbrana poglavja v pomoč šolskim timom*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Kohek, K. (2016). *Pripravljenost učiteljev slovenskih obalnih osnovnih šol na sprejem otrok s posebnimi potrebami*. Magistrsko delo. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.
- Kodelja, Z. (1995). *Laična šola*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kodrič-Dačić, E. (2012). *Knjižnice in kulturna dediščina: problematika strokovnih definicij in aktualnih normativnih rešitev*. Pridobljeno 17.4.2018, s https://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/studije/knjiznice_in_kulturna%20dediscina.pdf.
- Kordeš, U., in Smrdu, M. (2015). *Osnove kvalitativnega raziskovanja*. Koper: Založba Univerze na Primorskem. Pridobljeno 10.7.2018, s <http://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-6963-98-5.pdf>.
- Korče, K. in Zgonc, E. (2015). *Uresničevanje inkluzije v vrtcih in osnovnih šolah*. Magistrsko delo. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.
- Krajnc, N. (2011). *Stališča učiteljev 1. in 2. triade večinske OŠ v občini Ormož do vključevanja gibalno oviranih učencev v športno vzgojo*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. Pridobljeno 17.4.2017, s http://pefprints.pef.uni-lj.si/218/1/Diplomsko_delo,_Nata%C5%A1a_Krajnc_.pdf.
- Lepičnik Vodopivec, J. (1996). *Med starši in vzgojitelji ni mogoče ne komunicirati*. Ljubljana: Misch, Oblak in Schwarz.
- Lesar, I. (2007). *Osnovne šole kot inkluzivno naravnane institucije*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Letopis Jehovovih prič 2017*. (2017). New York: Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania.
- Markoe, L. (2017). Persecution of Jehovah's Witnesses in Russia intensifies. *Religion News Service, USA Today*. Pridobljeno 5.10.2017, s <https://eu.usatoday.com/story/news/world/2017/06/01/persecution-jehovahs-witnesses-russia-intensifies/102390226/>.
- Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

- Nemška sodišča zborovanjem Jehovovih prič priznala status verskih praznikov.* (2017). Pridobljeno 3. 3. 2017, s <https://www.jw.org/sl/novice/pravne-novice/po-obmocju/nemcija/sodisca-priznala-zborovanjem-status-verskih-praznikov/>.
- Odgovori na Svetopisemska vprašanja: Kakšen je dober starš? (2015). *Stražni stolp*. Pridobljeno 26.8.2018, s <https://www.jw.org/sl/publikacije/revije/wp20150601/kakobiti-dober-stars/>.
- Opara, B., Barle-Lakota, A., Globočnik, B., Kobal Grum, D., Košir, S., Macedoni-Lukšič, M., Zorc, D., Bregar-Golobič, K., Vovk-Ornik, N. in Klavžar, K. (2010). *Analiza vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami v Sloveniji*. Ljubljana: JRZ Pedagoški inštitut.
- Opara, B. (2015). *Dodatna strokovna pomoč in prilagoditve pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Centerkontura.
- Perspicacia nello studio delle Scritture, volume 1.* (1990). Stati Uniti d'America: Congregazione cristiana dei Testimoni di Geova.
- Pust – izvor in širši pomen,* (2011). Pridobljeno 23.5.2018, s <https://shaktipotep.com/2011/03/09/pust-izvor-in-sirsi-pomen/>.
- Ragioniamo facendo uso delle Scritture.* (2010). New York: Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania.
- Resman, M. (2003). Integracija/inkluzija med zamisljivo in uresničevanjem. Integracija, inkluzija v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah. *Sodobna pedagogika*, 54(120 posebna izdaja), 64–83.
- Resnica o priljubljenih praznikih. (2001). *Prebudite se!* Pridobljeno 28.3.2018, s <https://wol.jw.org/sl/wol/d/r64/lp-sv/102001722>.
- Rešitev pripada Jehovu. (2002). *Stražni stolp*. Pridobljeno 23.5.2018, s <https://wol.jw.org/sl/wol/d/r64/lp-sv/2002685?q=himna&p=par>.
- Rusko vrhovno sodišče razsodilo proti Jehovovim pričam.* (2017). Pridobljeno 20. 4. 2017, s <https://www.jw.org/sl/novice/novice/po-obmocju/rusija/vrhovno-sodisce-razsodilo-proti-jehovovim-pricam/>.
- Skidmore, D. (2004). *Inclusion: The dynamic of school development*. New York: Open University Press.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika.* (1994). Ljubljana: Državna založba.
- Stres, A. (2010). Sekularno društvo, laičnost i prisutnost vjerskih obilježja i simbola u Sloveniji. *Riješki teološki časopis*. 36(2), 481–494. Pridobljeno 20. 9. 2017, s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=180226.
- Sveto pismo, Prevod novi svet.* (2009). New York: Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania.

- Šetinc Vernik, M. in Vernik Šetinc, B. Recimo ne diskriminaciji v šoli. Pridobljeno 23. 7. 2017, s http://www.khetanes.si/doc/Rezultati/U%C4%8Dna%20gradiva/%C5%A0etinc%20Vernik_Recimo%20ne%20diskriminaciji%20v%20%C5%A1oli_za%20spletno%20stran.pdf.
- Šola in Jehovine priče*. (1985). Beograd: Krščanska verska skupnost Jehovinih prič.
- Thomas, G., Walker, D. in Webb, J. (2005). *The making of the inclusive school*. London: Routledge.
- Turk Niskač, B. *Naravna in kulturna dediščina skozi perspektive otrok*. Pridobljeno 17.4.2017, s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-QT6OPU2N/0c4a0986-ea88-4354-96db-31a0cccb450f/PDF>.
- Ustava Republike Slovenije, *Uradni list RS*, št. 75/16 z dne 30. 11. 2016, pridobljeno 12. 11. 2017, s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1#>.
- Uravnovešen pogled na priljubljene običaje. (2000). *Prebudite se!*. Pridobljeno 23.5.2018, s <https://wol.jw.org/sl/wol/d/r64/lp-sv/102000010>.
- Vrhovnik K. (2013). *Stališča učiteljev osnovnih in srednjih poklicnih šol do inkluzije učencev s posebnimi potrebami*. Magistrsko delo. Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta. Pridobljeno 9.8.2018, s <https://dk.um.si/Dokument.php?id=54341>.
- Yearbook of Jehovah's Witnesses 2017*. (2016). New York: Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania.
- Zakon o ratifikaciji Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine. (2013). *Uradni list Republike Slovenije*. Pridobljeno 23.5.2018, s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlImpid=20082>.
- Žalig, P. (2013). *Praznovanja v vrtcih in prvih razredih osnovne šole*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. Pridobljeno 17.4.2018, s <https://dk.um.si/Dokument.php?id=60863>.

8 PRILOGE

Priloga 1: Anketni vprašalnik

Spoštovani,

sem Veronika Botonjič, študentka podiplomskega študijskega programa Inkluzivna pedagogika, Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem. V letošnjem študijskem letu (2017/2018) pripravljam magistrsko delo z naslovom: Stališča pedagoških delavcev do inkluzije otrok Jehovovih prič v osnovnih šolah.

Namen magistrskega dela je raziskati stališča pedagoških delavcev do otrok Jehovovih prič v slovenskem vzgojno-izobraževalnem sistemu, pri čemer želimo doseči predvsem tiste pedagoške delavce, ki so imeli z njimi kontakt v zadnjih petih letih.

Če imate ali pa ste v preteklih petih letih imeli stik z otrokom Prič, vas prosim za sodelovanje.

Anketni vprašalnik je popolnoma anonimen, izpolnjevanje pa vam bo vzelo le nekaj minut.

Vnaprej se vam zahvaljujem za vaše odgovore in pomoč pri izdelavi magistrskega dela.

Uvodna vprašanja: Prosim ustrezno označite podatek, ki velja za vas.

Spol:

- moški,
- ženski.

Starost:

- 18 - 25 let,
- 26 - 30 let,
- 31 - 35 let,
- 36 - 40 let,
- 41 - 45 let,
- 46 - 50 let,
- 51 - 55 let,
- 56 - 60 let,
- 61 let ali več.

Ustanova, kjer ste zaposleni?

- vrtec,
- osnovna šola,
- drugo.

Regija osnovne šole, v kateri ste zaposleni

- Gorenjska,
- Goriška,
- Jugovzhodna Slovenija,
- Koroška,
- Obalno-kraška,
- Osrednjeslovenska,
- Podravska,
- Pomurska,
- Savinjska,
- Primorsko-notranjska,
- Zasavska,
- Posavska.

Dosežena stopnja izobrazbe?

- poklicna,
- srednješolska,
- višješolska,
- visokošolska strokovna (1. stopnja),
- univerzitetna (1. stopnja),
- magisterij stroke (2. stopnja) oz. star univerzitetni program,
- magisterij znanosti (star),
- doktorat znanosti.

Smer izobrazbe?

- razredni pouk,
- pedagogika,
- specialna pedagogika,
- inkluzivna pedagogika,
- socialna pedagogika,
- socialno delo,
- drugo.

Poklic, ki ga opravljate?

- učitelj,
- svetovalna služba,
- ravnatelj,
- pomočnik ravnatelja,
- drugo.

Koliko let ste zaposleni na področju vzgoje in izobraževanja?

- do 5 let,
- od 6 do 15 let,
- od 16 do 25 let,
- od 26 do 35 let,
- več kot 35 let.

1. SKLOP

Vprašalnik zajema 6 sklopov, vsak pa vsebuje do nekaj trditev. Sklopi so razdeljeni na različna področja v povezavi z inkluzijo otrok Jehovovih prič v slovenskem vzgojno-izobraževalnem prostoru.

Vsako trditev natančno preberite, nato pa odgovorite tako, da izberete številko, ki ustreza vašemu odgovoru. Pri vsaki trditvi označite samo en odgovor.

Trditve ocenite od 1 do 5, pri čemer 1 - pomeni popolno nestrinjanje, 5 - pa popolno strinjanje.

Trditve	Odgovori				
	1 - sploh se ne strinjam	2 - ne strinjam se	3 - ne morem se odločiti	4 - strinjam se	5 - popolnoma se strinjam
Uspešnost inkluzije je odvisna od vsakega posameznika.					
Uspešnost inkluzije je odvisna od celotne družbe.					
Inkluzija je proces, ki se uresničuje in odvija vsakodnevno.					
Negativna stališča učitelja do inkluzije preprečujejo zagotavljanje inkluzije.					
Inkluzija je možna v teoriji, v praksi pa ne.					

2. SKLOP

Vsako trditve natančno preberite, nato pa odgovorite tako, da izberete številko, ki ustreza vašemu odgovoru.

Pri vsaki trditvi označite samo en odgovor.

Trditve ocenite od 1 do 5, pri čemer 1 - pomeni popolno nestrinjanje, 5 - pa popolno strinjanje.

Trditve	Odgovori				
	1 - sploh se ne strinjam	2 - ne strinjam se	3 - ne morem se odločiti	4 - strinjam se	5 - popolnoma se strinjam
Inkluzija je proces, ki je namenjen tudi otrokom, katerih starši so Jehovove priče.					
Uspešnost inkluzije pri otrocih Jehovovih prič je odvisna od uspešnega sodelovanja med starši in pedagoškimi delavci.					
Otrok Jehovovih prič ni potrebno posebej vključevati v proces vzgoje in izobraževanja					
Inkluzija otrok Jehovovih prič je odvisna predvsem od kompetenc (znanja, izkušenj, motivacije itd.) pedagoškega delavca.					
Uspešnost inkluzije pri otrocih Jehovovih prič je odvisna od uspešnega sodelovanja med otroki in pedagoškimi delavci.					
Otroci Jehovovih prič se v ničemer ne razlikujejo od otrok katolikov, pravoslavcev, muslimanov itd.					
Otroci Jehovovih prič ne potrebujejo inkluzivnega pristopa.					

3. SKLOP

Vsako trditve natančno preberite, nato pa odgovorite tako, da izberete številko, ki ustreza vašemu odgovoru.

Pri vsaki trditvi označite samo en odgovor.

Trditve ocenite od 1 do 5, pri čemer 1 - pomeni popolno nestrinjanje, 5 - pa popolno strinjanje.

Trditve	Odgovori				
	1 - sploh se ne strinjam	2- ne strinjam se	3- ne morem se odločiti	4 - strinjam se	5 - popolnoma se strinjam
Za proces vzgoje in izobraževanja otrok, katerih starši so Jehovove priče, imam dovolj znanja in ustreznih kompetenc.					
Formalno izobraževanje me je ustrezno pripravilo na soočenje s tem pojavom.					
Za delo z otroki Jehovovih prič bi posegel/a po dodatni literaturi.					
Za delo z otroki Jehovovih prič bi se udeležil/a posebnega usposabljanja.					
Znanje, veščine in kompetence za delo z različnimi otroki sem večinoma pridobil/a z delovnimi izkušnjami.					

4. SKLOP

Vsako trditve natančno preberite, nato pa odgovorite tako, da izberete številko, ki ustreza vašemu odgovoru.

Pri vsaki trditvi označite samo en odgovor.

Trditve ocenite od 1 do 5, pri čemer 1 - pomeni popolno nestrinjanje, 5 - pa popolno strinjanje.

Trditve	Odgovori				
	1 - sploh se ne strinjam	2- ne strinjam se	3- ne morem se odločiti	4 - strinjam se	5 - popolnoma se strinjam
Otroci Jehovovih prič bi morali sodelovati pri šolskih kulturnih prireditvah (Prešernov dan, novoletna prireditev za starše, dan žena, materinski dan itd.)					
Pri pustnem rajanju bi morali sodelovati tudi otroci Jehovovih prič.					
Otroci Jehovovih prič bi se morali prilagoditi kulturni tradiciji, ki je del šolskega in obšolskega programa.					
Šola je prostor, v katerem nihče ne bi smel biti izključen iz šolskih aktivnosti na podlagi verskega prepričanja.					

5. SKLOP

Vsako trditve natančno preberite, nato pa odgovorite tako, da izberete številko, ki ustreza vašemu odgovoru.

Pri vsaki trditvi označite samo en odgovor.

Trditve ocenite od 1 do 5, pri čemer 1 - pomeni popolno nestrinjanje, 5 - pa popolno strinjanje.

Trditve	Odgovori				
	1 - sploh se ne strinjam	2- ne strinjam se	3- ne morem se odločiti	4 - strinjam se	5 - popolnoma se strinjam
Božično rajanje je del kulturne dediščine našega okolja.					
Obhajanje verskih običajev ne spada v okolje vzgoje in izobraževanja.					
Barvanje pirhov v šoli ni povezano s praznovanjem Velike noči, četudi se jih barva v tistem času.					
Božično rajanje v šoli je verskega značaja.					
Materinski dan je praznik, ki je verskega značaja.					
Religioznih vsebin v šoli ne sme biti.					
Vsebine katoliške vere je težko ločiti od kulturne dediščine.					
Katoliška vera lahko narekuje kulturne vsebine zaradi svoje dolgoletne tradicije.					
Poleg katoliških so tudi druge religijske vsebine upravičene do vključenosti v šolske kulturne dejavnosti.					
Kulturne vsebine, ki se povezujejo z božičem, v šolske dejavnosti ne bi smele biti vključene.					
Kulturne vsebine, ki se povezujejo z Veliko nočjo, v šolske dejavnosti ne bi smele biti vključene.					

6. SKLOP

Vsako trditve natančno preberite, nato pa odgovorite tako, da izberete številko, ki ustreza vašemu odgovoru.

Pri vsaki trditvi označite samo en odgovor.

Trditve ocenite od 1 do 5, pri čemer 1 - pomeni popolno nestrinjanje, 5 - pa popolno strinjanje.

Trditve	Odgovori				
	1 - sploh se ne strinjam	2 - ne strinjam se	3 - ne morem se odločiti	4 - strinjam se	5 - popolnoma se strinjam
Starši, ki so Jehovove priče, izvajajo pritiske na učitelje v zvezi z religijskimi vsebinami svoje religije.					
Veroizpoved staršev je pomembna informacija zame, da lahko lažje prilagodim aktivnosti pri pouku in dosegam večjo enakopravnost vseh učencev.					
Starši, ki so Jehovove priče, se ne razlikujejo od staršev druge veroizpovedi.					
S starši, ki so Jehovove priče, je težje sodelovati zaradi njihove veroizpovedi.					
Starši, ki so Jehovove priče, bi se morali prilagoditi šolskemu kurikulumu.					
S starši sodelujem neobremenjeno - ne glede na njihovo veroizpoved, politično ali drugo prepričanje.					

Odgovorili ste na vsa vprašanja.

Za sodelovanje se vam najlepše zahvaljujem.

Če vas zanimajo rezultati raziskave oz. raziskava na splošno, mi lahko pišete na veronika.botonjic@gmail.com. Ko bo raziskava zaključena, vas bom o tem obvestila.

Priloga 2: Intervjuju

1. Lahko prosim na kratko opišete, s katerimi izzivi se v šoli srečujejo vaši otroci, ker ste Jehovove priče?
2. Opišite, prosim vaše letošnje izkušnje s pedagoškimi delavci osnovne šole vašega otroka?
  - Kdaj ste pristopili do razrednika svojega otroka?
  - Ste to naredili zaradi vaše veroizpovedi?
  - Kako je razrednik reagiral na vaše želje glede veroizpovedi?
  - So se zatem pojavile kakšne težave? Če da, kakšne?
  - Ste pristopili še do katerega drugega učitelja, poleg razrednika? Če da, zakaj?
3. Kakšne spremembe predlagate, da bi bili za vašega otroka v šoli uresničeni temeljni cilji inkluzije?
  - Kako naj bi učitelj prilagodil svoj program?
  - Kaj menite, kaj lahko učitelj naredi, da bi se vsi otroci počutili sprejete?
4. Opišite, prosim, kakšno neprijetno šolsko izkušnjo vašega otroka, povezano z veroizpovedjo.
  - Vam je otrok poročal, da je bil po nepotrebnem izpostavljen zaradi veroizpovedi? Kaj točno se je zgodilo?
  - Ali učitelj kdaj ni spoštoval vaših želja glede kakšnega praznika ipd., in je otroku prigovarjal, da vas ni treba upoštevati? Če se je to zgodilo, prosim povejte primer.
5. Opišite, prosim, kakšno prijetno šolsko izkušnjo vašega otroka, povezano z veroizpovedjo.
  - Je učitelj upošteval vaše želje glede praznikov? Povejte primer.
  - Je učitelj otroku dal možnost, da pojasni svoje, oziroma vaše stališče, glede kakšne verske zadeve? Povejte primer.

- Ali je vaš otrok želel kdaj v šoli vaše verovanje pojasniti na lastno pobudo? Če da, kakšen je bil odziv učitelja in razreda?
6. Opišite, prosim, najboljšo izkušnjo, ki ste jo imeli, kar se tiče sodelovanja s pedagoškimi delavci.
- Kaj bi lahko trenutni pedagoški delavec, s katerim sodelujete, naredil za boljše sodelovanje z vami?
  - V kolikšni meri to že dela? Lahko konkretizirate?
7. Kakšne predloge imate za druge starše, Jehovove priče, da bi bolje sodelovali s pedagoškimi delavci?
- Kaj lahko naredijo, da bodo pedagoški delavci bolje razumeli želje povezane z vašo vero?

Priloga 3: Kodiranje intervjujev

KODA	POJEM	KLASIFIKACIJA
verski običaji praznovanja eliminacija verska nevtralnost rojstni dan neverske vsebine priprava pritisk dogovor sprejemanje različnosti medosebni odnosi Jehovove priče prilagajanje strpnost religija informativno zgled spoštovanje nepristranskost posluh upoštevanje komunikacija svoboda dopuščanje drugačnost situacija sprejemanje potrebe opora ocenjevanje družina upoštevanje nestrinjanje neodobravanje prepričevanje nespoštljivo obnašanje sprejemanje poslušanje spoštovanje odprtost razumevanje pripravljenost vzdušje predsodki naklonjenost pozitivna izkušnja neupoštevanje dogovor rojstni dan preventiva seznanitev	Eliminacija verskih običajev in praznovanj iz formalnega pouka. Več neverskih vsebin, ki niso povezane s katolicizmom, religija zgolj informativno. Ne pritiskati na otroka, ampak držanje dogovora in predhodna priprava. Učenje strpnosti, prilagajanje in spoštovanja do različnih, učitelj zgled. Komunicirati in sprejemati drugačnost brez predsodkov. Biti pozoren na otrokove potrebe, mu nuditi oporo ter svobodo in ga sprejemati. Sporno je ocenjevanje izdelkov, povezanih z religijsko vsebino. Obhajati verske običaje v krogu družine, ne šole. Seznanitev učitelja z željami in potrebami glede na veroizpoved. Prva reakcija učitelja glede na želje staršev. Upoštevanje in neupoštevanje dogovora med učitelji in starši.	Mnenje staršev glede potreb učiteljev za uresničevanje inkluzije. Želje staršev glede učiteljevega dela. Problematika glede ocenjevanja in religije. Pozitivne in negativne izkušnje z učitelji. Reakcija učitelja. Težave v praksi. Preventiva.

<p>prigovarjanje sodelovanje zbadanje nesprejemanje neupoštevanje siljenje pust rojstni dan upoštevanje spoštovanje sprejemanje</p> <p>pogovor razlaga poslušanje spoštovanje seznanitev odkritost jasnost priprava pojasnjevanje prijaznost taktnost nevsiljivost prilagodljivost elastičnost odločnost vedenje otroka priprava otroka trud razumevanje uvidevnost izogibanje konfliktov prisluhiniti učitelju ceniti trud skupno iskanje rešitve razbijanje predsodkov približati situacijo vzajemno spoštovanje sprejemanje drugačnosti lepo vedenje literatura gradivo ustreznost spletno mesto jw.org razumevanje spoštovanje poslušanje upoštevanje prilagodljivost odkritost odprtost</p>	<p>Seznanitev drugih učiteljev.</p> <p>Neupoštevanje ali upoštevanje dogovora s strani učiteljev, ob praznovanjih in pustovanju.</p> <p>Mnenja staršev kako pristopiti do učitelja in kako doseči boljše sodelovanje.</p> <p>Mnenje staršev glede vloge otroka pri sodelovanju.</p> <p>Konkretni predlogi staršev kako komunicirati z učitelji pokazovati vzajemnost.</p> <p>Kako učiteljem še bolj približati, pojasniti, utemeljiti.</p>	<p>Izpostavljanje otrok Jehovovih prič zaradi veroizpovedi.</p> <p>Vidik staršev glede izboljšave za sodelovanje</p> <p>Vloga otroka.</p> <p>Vzajemnost pri sodelovanju.</p> <p>Pripomočki.</p>
--	--	---

pogovor sprejemanje drugačnosti ne siljenje svetovanje dogovor čas razmislek samoiniciativnost zanimanje predsodki neobremenjenost	Vidik staršev glede učiteljevega pristopa k medsebojnemu sodelovanju.	Učiteljev pristop.
--	---	--------------------